

LGS SON TEKRAR TÜRKÇE

SINAVDAN ÖNCE BİLMEDİĞİNİZ
KONU KALMASIN

ALTIN BİLGİLER TÜRKÇE

NARTEST

8. SINIF MOD PARAGRAF SORU BANKASI

Tamamı
PDF çözümlü

- ➔ Nartest Türkçenin en çok satan efsane Paragraf Soru Bankası
- ➔ 223 sayfa
- ➔ Denemeler şeklinde hazırlanmış 26 test
- ➔ Sınavda çıkması beklenen tüm soru tiplerinden tam 469 anlam sorusu
- ➔ Tamamı anlama becerisini ölçen sorular

**MOD ile
sınava eksiksiz girin**

www.nartest.com.tr

8. SINIF POWER - UP TÜRKÇE SORU BANKASI

Beceri Temeli Sorular
Özgün Sorular
Kazanım Odaklı Sorular
MEB Uyumlu Sorular
Tamamı Çözümlü

8. SINIF MOD TÜRKÇE SORU BANKASI

Beceri Temeli Sorular
Özgün Sorular
Kazanım Odaklı Sorular
MEB Uyumlu Sorular
Tamamı Çözümlü

8. SINIF MOD TÜRKÇE DENEME SINAVI

Beceri Temeli Sorular
Özgün Sorular
Kazanım Odaklı Sorular
MEB Uyumlu Sorular
Tamamı Çözümlü

ÇOK ANLAMLILIK

Sözcükler, kullanıldıkları cümleler içinde farklı anlamlar kazanır. Bu bakımdan bir sözcüğün birden çok anlamı olur. Buna “çok anlamlılık” denir.

“Toplamak” sözcüğünün 11 farklı anlamı vardır.

- Yazar, tüm öykülerini bu kitapta toplayacak. (Bir araya getirmek)
- Kirlardan papatya toplayıp anneme verdim. (Derlemek, demet hâline getirmek)
- Odanı toplamadan dışarı çıkamazsın. (Dağınıklıktan kurtarmak)
- Dağılan saçlarını eliyle topladı. (Bir araya getirmek, düzene sokmak, düzeltmek)
- Bayramda epey şeker topladık. (Artırıp biriktirmek)

Gerçek Anlam: Bir sözcüğün akla gelen ilk anlamına gerçek anlam denir. Bir sözcük gerçek anlamıyla cümle içinde kullanıldığında o cümlelerin gerçek hayatta rastlayabileceğimiz bir gerçeklikte olması gerekir.

“Ayşe ve arkadaşları okulun bahçesinde neşe içinde oynuyordu.” cümlesinde “oynamak” sözcüğü gerçek anlamda kullanılmıştır.

Mecaz Anlam: Bir sözcüğün gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak yepyeni bir anlam kazanmasıdır. Bir sözcük cümle içinde mecaz anlamıyla kullanıldığında o cümlelerin gerçek hayatta olmayacak bir durumu ifade etmesi gerekir.

“Olmayacak şeyler vadedip koca adamın duygularıyla oynuyorlardı.” cümlesinde “oynamak” sözcüğü mecaz anlamda kullanılmıştır. Çünkü bu cümlede “oynamak” sözcüğü “Herhangi birine karşı önemsemeyici davranışlarda bulunmak.” anlamında kullanılmıştır. Ayrıca gerçek hayatta “duygu” gibi elle tutulup gözle görülmeyecek bir kavramla sanki bir eşyaymış gibi oynanması mümkün değildir. Yani gerçek hayatta rastlanmayacak bir durumdur.

Terim Anlam: Bir sözcüğün sanat, bilim veya mesleki alanlarla ilgili özel kullanımlarına terim anlam denir.

“Sözcüğün kökünü bulabilmek için yapım eklerini atmalısın.” cümlesinde “kök” sözcüğü “Kelimenin her türlü ek çıkarıldıktan sonra kalan anlamlı bölümü.” şeklinde dil bilgisi terimi olarak kullanılmıştır.

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİSİ

Eş Anımlı Sözcükler: Yazılışları ve okunuşları farklı olsa da aynı anlama gelen, birbirinin yerine kullanılabilen sözcüklerdir.

ÖRNEK: İmkânım olsa burada bir dakika bile durmazdım. Sahip olduğunuz olanakların da bir sonu var.

Karşıt Anımlı Sözcükler: Anlam olarak birbirinin tersi olan, birbiriyle çelişen sözcüklerdir.

ÖRNEK: Bu elbise sana biraz büyük geldi. Ailesiyle birlikte küçük bir evde yaşıyordu.

Yakın Anımlı Sözcükler: Anlamca birbirine yakın ama tam olarak birbirinin yerine kullanılamayan, aralarında çok küçük farklar olan sözcüklerdir.

ÖRNEK: Yaptıklarından ötürü bana küsmüş. Yalan söylediğim için bana darılmış.

Sesteş (Eş Sesli) Sözcükler: Yazılış ve okunuş olarak aynı olsa da aralarında hiçbir anlam ilişkisi bulunmayan sözcüklerdir.

ÖRNEK: Denizciler karaya ayak basınca birbirine sarıldı. (Yeryüzünün denizle örtülü olmayan bölümü, toprak.) Kara gözlerindeki masumiyet yüreğimi acıtiyordu. (En koyu renk, siyah, ak, beyaz karşıtı.)

SÖZ GRUPLARINDA ANLAM

Söz gruplarında anlam soruları merkezi sınavlarda en fazla karşımıza çıkan soru tarzıdır. Bu sorulara cevap verirken sözcük gruplarının kullanıldığı cümleye çok dikkat etmeliyiz. Bu sözcük gruplarının genellikle kullanıldığı cümlelerde mecaz anlam kazandığına dikkat etmeliyiz.

ÖRNEK: Arkadaşlarının rüzgârını da arkasına alan Ayşe ezici bir oy farkıyla sınıf başkanı olmuştu. (Desteklenmek)

Bir söz grubunun cümleye kattığı anlamı bulmak için bizden istenen söz grubunu bir an için gerçek anlamıyla düşünüp çıkarımda bulunabiliriz. Bu çıkarımdan hareketle söz grubunun mecaz anlamıyla ilişki kurarak bizden istenen anlama kolayca ulaşabiliriz.

ÖRNEK: Kendini dev aynasında görmek kişiyi kibir bataklığına düşürür. (Dev aynası, nesneleri olduğundan çok büyük gösteren bir aynadır. Gerçek anlamda bu aynaya baktığımızda kendimizi çok büyük görürüz. Bu çıkarımdan hareketle söz grubu “büyüklenmek, kendisini olduğundan üstün görmek” anlamında kullanılmıştır.)

ANLAM İLİŞKİLERİNE GÖRE CÜMLELER

Neden – Sonuç Cümleleri: Bir eylemin, gerçekleşen bir olayın veya ortaya çıkan bir durumun gerekçesiyle birlikte verildiği cümlelere neden-sonuç cümleleri denir. Neden-sonuç cümleleri genellikle “-dığı/-diği/-duğu/-düğü için, -den/-dan dolayı, -diğinden/-diğinden/-duğundan/düğünden, ile, diye, çünkü” gibi ek ve sözcüklerle yapılır.

ÖRNEK: Eli kanadığı için ağlıyordu. (Ağlamasının nedeni elinin kanamasıdır.) Kardan dolayı yollar kapanmıştı. (Yolların kapanmasının nedeni karın yağmasıdır.)

Amaç-Sonuç Cümleleri: Eylemin hangi amacı gerçekleştirmek, hangi hedefe ulaşmak için yapıldığını ifade eden cümlelere amaç-sonuç cümleleri denir. Amaç-sonuç cümleleri genellikle “-mak için/-mek için, diye, üzere” gibi ek ve sözcüklerle yapılır.

ÖRNEK: Bebek kaplanı görmek için hayvanat bahçesine gittik. (Hayvanat bahçesine gitmesinin amacı kaplanı görmektir.)

Koşul-Sonuç Cümleleri: Bir olayın veya durumun gerçekleşmesinin başka bir olay veya durumun gerçekleşmesine bağlı olduğu cümlelere koşul-sonuç cümleleri denir. Koşul-sonuç cümleleri genellikle “-se/-sa, mi, üzere, ki, ama, -ınca/-ince, -dıkça/-dikçe” ek ve kelimeleriyle yapılır.

ÖRNEK: Böyle devam edersem sınavı kazanırım. (Sınavı kazanmak böyle devam etme koşuluna bağlıdır.)

Aynı Anlama Gelen Cümleler: Bazı cümleler farklı sözcükler ve sözcük dizilişlerine sahip olsalar da aynı konuyu, aynı düşüncüyü dile getirir. İşte, bu cümlelere “eş anlamlı cümleler” denir.

ÖRNEK: Her dağın kendine göre dumanı olur.

Herkesin kendince derdi, sıkıntısı vardır.

Bu iki cümle eş anlamlıdır. Çünkü her ikisi de farklı sözcükler kullanılsa da aynı şeyi anlatmaktadır.

Karşıt Anlamlı Cümleler: Aynı konuya farklı bakış açılarıyla yaklaşan, birbirine zıt görüşler içeren, birbiriyle çelişen cümlelere “karşıt anlamlı cümleler” denir.

ÖRNEK: Çalışmak içten gelmelidir, başkasının zoruyla olmaz.

Bazılarını çalışmaları konusunda zorlamak gerekir.

Bu cümlelerde birbirine tamamen zıt görüşler savunulmaktadır.

ÖZNEL VE NESNEL CÜMLELER

Öznel Cümleler: Söyleyenin kendi kişisel görüşlerini içeren, beğenilerin ve duyguların ön planda olduğu, kanıtlama imkânı olmayan yargıların ifade edildiği cümlelere “öznel cümleler” denir.

ÖRNEK: İnsan, doğup büyüdüğü evi hem sırtında hem yüreğinde taşır.

Nesnel Cümleler: Söyleyenin kişisel görüşlerini değil herkes tarafından kabul gören yargıları ifade eden, beğenilere yer verilme-yen ve kanıtlanabilir görüşler içeren cümlelere “nesnel cümleler” denir.

ÖRNEK: Kalp, daha embriyo iken atmaya başlayan bir organdır.

YORUM GEREKTİREN CÜMLELER

Cümlelerin Konusu: Cümlede ele alınan kavram, o cümlelerin konusudur. "Cümlede ne anlatılıyor?" "Cümlede vurgulanmak istenen ne?" sorularının cevabı bize cümlelerin konusunu buldurur.

ÖRNEK: "Bilim, bütün dünyanın malıdır; ulusların sınırlarını tanımaz." cümlesinde bilimden, bilimin herkese ait olduğundan söz ediliyor. O hâlde cümlelerin konusu "bilimin evrenselliği" dir.

Cümlelerin Ana Düşüncesi: Cümlede anlatılmak istenen, okura verilmek istenen mesaj o cümlelerin ana düşüncesidir. "Yazar, bu cümleyi hangi amaçla kurmuş?" sorusuna verdiğimiz cevapla cümlelerin ana düşüncesini bulmuş oluruz.

ÖRNEK: "Yetişen zekâları kitaplarla beslemeyen milletler hüsrana mahkûmdur." cümlesinde vurgulanmak istenen düşünce, verilmek istenen mesaj "Milletler, çocuklarına ve gençlerine kitap okuma alışkanlığı kazandırmalıdır."

Cümleden Çıkarılabilecek/Çıkarılamayacak Yargılar: Bazı cümleler, içeriğinde birden çok yargı barındırır. Cümleyi dikkatlice okuyarak o cümleden hangi yargıları çıkarıp çıkaramayacağımızı bulabiliriz. Bunu yaparken cümleyi oluşturan sözcük ve sözcük gruplarının taşıdığı anlama çok dikkat etmeliyiz. Örneğin "çoğu kez" ifadesiyle "her zaman" ifadesi, "en iyisi" ifadesiyle "en iyilerden biri" farklı anlamlar içerir.

ÖRNEK: "En sevdiğim şehirlerden biri olan Ankara'ya bir kez daha seninle gelmek beni çok mutlu etti." diyen biriyle ilgili: Ulaşılabilecek Yargılar:

- ✓ Ankara'ya daha önce de gelmiştir.
- ✓ Ankara'ya daha önce de söz konusu kişiyle gelmiştir.
- ✓ Sevdiği başka şehirler de vardır.

Ulaşılamayacak Yargılar:

- ✗ Ankara'ya bu ikinci gelişidir.
- ✗ Ankara'ya daha önce geldiğinde de mutlu olmuştur.
- ✗ Ankara'dan başka şehirlere de gitmiştir.

Geçiş ve Bağlantı İfadeleri: Konuşmalarımızda ve yazılarımızda bir düşünceden diğerine geçerken arada bağlantı kurmak için bazı söz ve söz gruplarından faydalanırız. İşte, bu söz ve söz gruplarına "geçiş ve bağlantı ifadeleri" denir.

Geçiş ve bağlantı ifadeleri cümle içinde farklı görevler üstlenir:

Açıklayıcı ve Destekleyici İfadeler: Yani, başka bir deyişle, örneğin, hatta, özellikle, üstelik...

Düşüncenin Akışını Değiştiren İfadeler: Ama, fakat, ancak, buna rağmen, oysaki, ne var ki, gelgelelim, lakin...

Özetleyen ve Sonuç Bildiren İfadeler: Kısacası, özetle, son olarak, böylece, o hâlde, demek ki... **Cümle Tamamlama:** Cümle; konu, anlam, kullanılan bağlaçlar, kip, şahıs ve ekler bakımından birbirleriyle uyumlu sözcük veya sözcük gruplarından meydana gelir. Cümlede veya karşılıklı konuşmalarda boş bırakılan yerler, işte bu özellikler göz önünde bulundurularak doldurulmalıdır. Yani cümlelerin yapı ve anlam özelliklerine dikkat edilmelidir.

ÖRNEK: “Başarının yolu - - - - - geçer.” cümlesinde “başarıya ulaştıracak şey” den söz edilmektedir. Buna göre başarının yolu; inanmaktan, hayal kurmaktan, çalışmaktan, birlik-beraberlikten geçebilir. Bu bakımdan cümle bu ifadelerle tamamlanabilir.

Cümle Oluşturma: Karışık olarak verilen sözcük veya sözcük gruplarından anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturma esasına dayanan sorulardır. “Cümle oluşturma” sorularında cümlenin anlamsal ve yapısal özelliklerine dikkat etmek gerekir. Başlangıçta karışık ve zor bir soruymuş gibi görünse de yargı bildiren kelime veya kelime grubu (yüklem) belirlendikten sonra işler kolaylaşır. Yüklemi en sona alıp yapıcı ve anlamca ondan hemen önce gelebilecek kelime veya kelime grubu bulunur. Bu şekilde sondan başa doğru cümle oluşturulur.

ÖRNEK: I. abideleri

II. hiçbir zaman

III. dikmemişlerdir

IV. korkaklar

V. zafer

Numaralanmış bu kelime ve kelime gruplarından anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturmak istediğimizde III numaralı cümleyi en sona koyarız. Çünkü yargı bildiren sözcük (yüklem) odur ve kurallı dediği için sonda bulunmalıdır. “Zafer” ve “abide” sözcükleri de bir tamlama oluşturduğuna göre V numaralı sözcükten sonra I numaralı sözcük gelmelidir. “Dikilecek” en uygun şey “zafer abideleri” olduğuna göre cümlenin son üç sözcüğü V-I-III şeklinde olacaktır. Diğer sözcükleri de getirdiğimizde sıralama IV-II-V-I-III şeklinde olacaktır.

Cümle Birleştirme: İki ayrı cümlede ifade edilenlerin birleştirilerek tek bir cümlede anlatılması esasına dayalı sorulardır. Cümleleri birleştirirken birleştirilecek cümlelerin içeriğine dikkat etmeliyiz. Çünkü cümlelere ait bilgiler karışmamalı veya eksik bırakılmamalıdır.

ÖRNEK: Onun için hurmayı kavun, salatalık gibi soğutucu gıdalarla yemek daha uygun olur. Karaciğer soğuk tatları sever.

Bu cümleler “Karaciğer; soğuk tatları sevdiği için hurmayı kavun, salatalık gibi soğutucu gıdalarla yemek daha uygun olur.” şeklinde birleştirilebilir. Bunu yaparken cümlelerin içerdiği bilgileri karıştırmamaya veya eksik bırakmamaya dikkat etmek gerekir. “Hurma, kavun, salatalık, karaciğer” kelimelerini cümleleri birleştirirken karıştırırsak yanlış yapmış oluruz. “Karaciğer, hurma gibi soğuk tatları sevdiği için kavunu salatalık gibi soğutucu gıdalarla yemek daha uygun olur.” cümlesi söz konusu ifadeler karıştırıldığı için yanlış birleştirilmiştir.

ANLAM ÖZELLİKLERİNE GÖRE CÜMLELER

Öneri: Bir sorunu çözmek veya bir durumun daha iyi olması için görüş ve düşüncelerin öne sürüldüğü cümlelerdir.

ÖRNEK: Anlam sorularında başarılı olmak için her gün mutlaka paragraf sorusu çözmelisin.

Varsayım: Olmamış bir olayın bir an için olduğunu düşünüp bu durumda ne yapılabileceğini öğrenmeyi ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Tut ki üniversiteyi Ankara'da okuyacaksın, aیلenden ayrı kalmayı göze alabilir misin?

Eleştirir: Bir eseri, insanı, durumu veya kavramı olumlu ya da olumsuz yönleriyle değerlendiren cümlelerdir.

ÖRNEK: Roman, "dilde sadelik" iddiasıyla ortaya çıksa da bu şartları ne kadar yerine getirdiği bir tartışma konusudur.

Öz Eleştirir: Bir kişinin kendi davranışlarıyla ilgili yargıları ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Kitap okuma konusunda daha duyarlı olmalıyım.

Uyarı: Yanlış davranışlarla ilgili ikaz veya hatırlatmalar içeren cümlelerdir.

ÖRNEK: Emniyet kemerinizi takmadan yola çıkmayın!

Tasarı: Gelecekte yapılması planlanan işleri ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Bu yaz tatil için Antalya'ya gitmeyi düşünüyorum.

Tahmin: Bazı verilerden, tecrübelerden, akıl ve sezgilerden faydalanılarak olabilecek bir şeyi önceden kestirebilme anlamı içeren cümlelerdir.

ÖRNEK: Saat dokuz olduğuna göre annem eve gelmiştir.

Olasılık: Gerçekleşip gerçekleşmeyeceği kesin olmayan bir durumla ilgili öngörü ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Ahmet de bizimle pikniğe gelebilir.

Tanım: Bir nesnenin, durumun veya kavramın ne olduğunu ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Yaz; haziran, temmuz ve ağustos aylarını kapsayan bir mevsimdir.

Ön Yargı: Bir kişiyle, durumla veya kavramla ilgili önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz kişisel görüş ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Sunuculuğu Davut Bey yapacaksa mutlaka güzel bir program olur. Ne kadar çabalarsan çabala yine sınavdan güzel bir not alamayacaksın.

Karşılaştırma: Birden çok varlığın, kavramın veya durumun benzer veya farklı yönlerini değerlendiren cümlelerdir.

ÖRNEK: Günümüz yazarları eskiden olduğu gibi okuyucuya mesaj verme kaygısı taşımıyor.

Benzetme: Aralarında ilgi bulunan iki kavramdan zayıf olanı güçlü olana benzeterek anlatan cümlelerdir.

ÖRNEK: Güneşin altında otlayan keçiler pırıl pırıl tüyleriyle yeni cilalanmış otomobil gibi parılıyordu.

Örneklendirme: Düşüncenin daha iyi anlaşılması için ele alınan konuyla ilgili somut örneklerin verildiği cümlelerdir.

ÖRNEK: Başarılı olmak için planlı olmalıyız örneğin her gün aynı saatte kalkıp belirlediğimiz miktarda soru çözmek gibi.

Abartma: Bir şeyi olduğundan daha küçük veya daha büyük, daha az veya daha çok gösteren cümlelerdir.

ÖRNEK: Okulun bahçesinde iğne atsan yere düşmeyecek denli bir kalabalık vardı.

Beklenti: Bir olayın gerçekleşmesini ümit eden cümlelerdir. Bu cümleler gerçekleşmiş beklenti ve gerçekleşmemiş beklenti şeklinde de karşımıza çıkabilir.

ÖRNEK: Vereceğim seminere tüm velilerin katılacağını düşünüyorum. (Beklenti)

Vereceğim seminere tüm velilerin katılacağını biliyordum. (Gerçekleşmiş beklenti)

Vereceğim seminere tüm velilerin katılacağını sanıyordum. (Gerçekleşmemiş beklenti)

Aşamalı Durum: Birden bire olmayan, giderek değişen durumları ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Kardeşim hastalığın etkilerini yavaş yavaş üzerinden atıyordu.

İçerik: Bir yazıda üzerinde durulan konuyu, yazarın ne anlattığını ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Yazar, öykülerinde sokak hayvanlarının yaşadığı zorluklara değiniyor.

Üslup: Bir yazıda yazarın konuyu nasıl ele aldığını ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Yazar diğer öykülerinde olduğu gibi "Lale Soğanı" adlı öyküde de sade ve anlaşılır bir dil kullanmış.

Küçümseme: Bir olayı veya kişiyi önemsememe, hafife alma anlamı taşıyan cümlelerdir.

ÖRNEK: Bu sınavdan iyi bir not alacaksın ha, güldürme beni!

Azımsama: Bir şeyin miktarını az bulma yetersiz görme anlamı taşıyan cümlelerdir.

ÖRNEK: Verdiğin bu unla bırak ekmeği, kurabiye bile yapılmaz.

Kararsızlık (İkilemde Kalma): Herhangi bir konuyla ilgili seçim yapamama durumunu ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Bu gece Türkçe mi çalışsam matematik mi?

DUYGU İFADE EDEN CÜMLELER

Beğenme: İyi ve güzel bir şeyi onaylama, kabul etme anlamı taşıyan cümlelerdir.

ÖRNEK: Tüm şehri kuş bakışı görebildiğimiz bu yer harika!

Sitem: Bir kimseye, yaptığı bir hareketin veya söylediği sözün üzüntü, alınganlık, kırgınlık vb. duygular uyandırdığını öfkelenmeden ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Bursa'ya kadar geldin de bize uğramadın demek, aşk olsun!

Pişmanlık: Yapılan bir şeyden ötürü duyulan üzüntüyü ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Keşke arabayı 300 bin liraya satmasaydım.

Özlem: Bir kimseyi, bir yeri veya bir şeyi görmeyi, ona kavuşma isteğini, duyulan hasreti ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Ne zamandır görmedim yavrumu, burnumda tütüyor doğrusu.

Şaşırma: Beklenmeyen bir durum karşısında ne yapacağını ne söyleyeceğini bilememe duygusunu ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Geçen gün yıllardır görmediğim arkadaşımın çarşıda denk gelmedik mi!

Hayıflanma: Herhangi bir olaydan veya kişinin geçmişte yapmadığı, yapamadığı şeylerden duyduğu üzüntüyü ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Keşke daha çok kitap okusaydım.

Yakınma: Bir durumdan duyulan rahatsızlığı başkalarına anlatma, şikâyet etme anlamı taşıyan cümlelerdir.

ÖRNEK: Oğlunuz hiç ders çalışmıyor Ayla Hanım!

Endişe: Gerçekleşmesi hiç istenmeyen bir durumun gerçekleşme ihtimalinden duyulan kaygıyı ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Ya sınavdan istediğim puanı alamazsam!

Yadsıma: Yaptığı bir işi, söylediği sözü veya tanık olduğu bir şeyi yapmadığını, bilmediğini söylemek, yaptığını saklamak, inkâr etmek anlamındaki cümlelerdir.

ÖRNEK: Bu camı ben kırmışım öyle mi, külliye yalan!

Kinaye: Düşünüleni dolaylı yoldan, tersini söyleyerek anlatan cümlelerdir.

ÖRNEK: Az yediğin 120 kilogram olduğundan belli.

Öfke: Herhangi bir şeye karşı öfkeyle gösterilen tepkiyi ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Onu bir elime geçirirsem yapacaklarımı ben bile tahmin edemiyorum!

Merak: Bir şeyi anlamak ve öğrenmek için duyulan istek, kaygı, tasa duygusunu ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Dizin bu haftaki bölümünde neler olacak acaba?

Acıma: Başkasının uğradığı veya uğrayacağı kötü bir duruma üzülmeyi ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Yazık, nasıl da soğuktan mosmor olmuş elleri!

Sevinç: Herhangi bir durumla ilgili sevinmeyi ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Yaşasın, yarın okullar tatil olacakmış!

Üzülmeye: Herhangi bir durumla ilgili hüzünlenmeyi ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Onu bu hâlde görmek yüreğimi yarıyor.

Korku: Bir tehlikeye yönelik kaygının ifade edildiği cümlelerdir.

ÖRNEK: Ne kadar karanlık ve ıssız bir yer burası!

Bıkkınlık: Sürekli tekrar etmekten ötürü sıkılmayı, usanmayı ifade eden cümlelerdir.

ÖRNEK: Of, her gün makarna yemekten sıkıldım artık!

DEYİMLER

Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeklerine deyim denir.

Ağız dili kurumak: Susuz kalmak, çok susamak.

Bağırıp çağırmak: Öfkeyle sesini yükseltmek.

Canına tak demek (etmek): Dayanamaz duruma gelmek, sabrı kalmamak.

Çok görmek: Esirgemek, bir kimseyi o şeye değer bulmak.

Dalga geçmek: Eğlenmek, alay etmek.

Elinden geleni yapmak: Gücünün yettiği kadarını yapmak.

Fark etmek: Görmek, seçmek, anlamak, sezmek.

Geçinip gitmek: Çok iyi değilse de şöyle böyle geçinmek.

Hâli kalmamak: Gücü, takati, eski durumu olmamak.

İç çekmek: Üzüntüyle derinden soluk almak.

Karşı karşıya gelmek: Birden karşılaşmak.

Laf atmak: Birbirlerine tartışırken söz söylemek.

Milim oynamamak: Hiç kıpırdamamak.

Nefesi kesilmek: Sık sık nefes almak, zor nefes alacak duruma gelmek.

Olup (olan) biten: Meydana gelen olaylar, ortaya çıkan durum.

Öneride bulunmak: Teklif etmek.

Pes etmek: Yenildiğini kabul etmek.

Rahat etmek: Sıkıntısız durumda olmak, dinlenmek.

Şeref vermek: Onurlandırmak.

Servis yapmak: Sofrada yemeği tabaklara dağıtmak.

Tadı tuzu olmamak: Hoşa gitmemek, keyif vermemek.

Uykuya dalmak: Uyumaya başlamak.

Üzerine çekmek: Kendi üzerine almak, ilgiyi, dikkati üzerinde toplamak, ilgi odağı olmak.

Vız gelmek: Önemsiz görünmek, aldırış etmemek.

Yan gelip yatmak: Yapacak işleri olduğu hâlde yapmamak, rahatına bakmak, keyfince yaşamak.

Zorunda kalmak: Yapmaya mecbur olmak.

ATASÖZLERİ VE ÖZDEYİŞLER

Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte sözlere atasözü denir. Atasözleri anonimdir, yani söyleyeni belli değildir. Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir ilkeyi kısa ve kesin bir biçimde anlatan, kim tarafından söylendiği bilinen özlü sözlere ise özdeyiş (vecize) denir. Özdeyişlerden çıkan sorularda genellikle cümle veya cümleler şeklinde bir özdeyiş sorulur ve "Verilen cümleye anlamca en uygunu aşağıdakilerden hangisidir?" şeklinde özdeyişle konu bakımından aynı olan cümle istenir. Bu bakımdan özdeyişlerle ilgili sorular aynı anlam özelliğine ait cümleler başlığıyla cümlede anlam konusunda değerlendirilir.

ATASÖZLERİ

Acından kimse ölmemiş.
Baş yastığı baş derdini bilmez.
Cimrinin zararı, cömerdin kârından fazla olur.
Deveyi yardan uçuran bir tutam ottur.
El elden üstündür.
Gönül kimi severse güzel odur.
Her işin başı sağlık.
İşleyen demir pas tutmaz.
Kul sıkılmayınca hızır yetişmez.
Merhametten maraz doğar.
Ne verirsın elinle, o gider seninle
Öfkeyle kalkan zararlı oturur.
Say beni sayayım seni.
Şefkati olmayan şefkat bulamaz.
Tok, açın halinden anlamaz.
Veren el, alandan üstündür.
Yapılan iyilik asla unutulmaz.
Zenginın gönlü olana kadar fakirin canı çıkar.

ÖZDEYİŞLER

Bir şeyi gerçekten yapmak isteyen bir yol bulur; istemeyen mazeret bulur.
E. C. Mckenzie
En büyük başarı hiçbir zaman düşmemek değil, her düşüşünüzde tekrar ayağa kalkabilmektir.
Konfüçyüs
Sadece içlerinde bir mucize taşıdığına inanan insanlar, muhteşem başarılar elde edebilirler.
Bruce Barton
Hiç kimse başarı merdivenini elleri cebinde tırmanmamıştır.
J. Keth Moorhead
İnsanın en iyi başarıları en büyük hayal kırıklıklarından sonra gelir.
Henry W. Beecher
Bana hayır diyenlere şükran duyuyorum, hayatta kendim ne başardımsa onlar sayesinde başardım.
Albert Einstein

PARAGRAFIN ANLAM ÖZELLİKLERİ

Konu: Bir paragrafta veya şiirde üzerinde durulan kavram, o paragrafın veya şiirin konusudur. Paragrafta en çok söz edilen, çeşitli görüş ve düşüncelerle sürekli desteklenen şey paragrafın konusudur.

ÖRNEK: Aile, toplumun temel taşı ve yarınların teminatıdır. Bir insana bahşedilen en kıymetli hazinedir. Pek çok zorlukla karşılaştığımız hayatımızda insanın tutunacağı dal, sıkıntılar karşısında huzur bulacağı yer ailesidir. Sevinçler de kederler de ailede paylaşılır, sevinçler artar, kederler azalır. Sımsıcak sevgi aile ortamında katmerlenir.

Paragrafın Konusu: Ailenin önemi

ÖRNEK: İtimat edersen benim sözüme

Gel birlik kavline girelim kardeş.

Birlik çok tatlıdır, benzer üzüme

İçip şerbetini duralım kardeş.

Şiirin Konusu: Birlik beraberlik

Başlık: Bir metni bir veya birkaç kelimeyle özetleyen, metnin konusuna, içeriğine veya ana düşüncesine dair ipuçları veren bölümdür. Metinde anlatılanlarla başlık uyumlu olmalıdır.

ÖRNEK: Bir nimet olan babalık, hemen yanı başında sorumluluk da getirir. Öyle ki o günden sonra hiçbir şey artık eskisi gibi olmayacaktır. Çünkü baba olmak, bir insanın yaşamında liman olmaktır. Nasıl ki gemiler, açık denizlerde dev dalgaların arasında yol alırken gerçek kuvvetlerini düşlerindeki limanlardan alırlar; çocuklar da yaşamları boyunca karşılaştıkları badireleri arkalarında hep bir babanın var olduğunu bilerek atlatırlar. İşte, baba olmak bu bilinci taşımak demektir.

Paragrafın Başlığı: Baba Olmanın Getirdiği Sorumluluk

Ana Düşünce/Ana Duygu: Bir paragrafta yazarın okura vermek istediği mesaj o paragrafın ana düşüncesidir. Şiirde ise şairin okura hissettirmeye çalıştığı duygu, o şiirin ana duygusudur. Ana düşünce veya ana duygu bir bakıma paragrafı/şiiri okuyanın o paragraftan/şiirden çıkardığı sonuçtur. "Yazar bu paragrafı/şiiri niçin yazmış?", "Bize ne anlatmak/ne hissettirmek istiyor?", "Bu paragrafta yazarın vermek istediği mesaj nedir?" soruları bize ana düşünceyi/ana duyguyu buldurur.

ÖRNEK: Ne kadar özenle atsak da adımlarımızı, ayaklarımız birbirine dolaşp tökezlememiz ve hatta düşmemiz olasıdır. Yürüdüğümüz yollara geri dönüp baktığımızda aştığımız engeller ne kadar büyük olsa da her an küçük bir taşla takılıp düşebiliriz.

Paragrafın Ana Düşüncesi: Ne kadar dikkat edilse de hayatta insanın başına bazen kötü şeyler gelebilir.

ÖRNEK: Şu tepeyi de aşınca ve şu sapağı dönünce,

Sonra yemyeşil bir ormanın içinden geçerek

Köyüme varacağım inşallah,

Kucaklaşacağım sevdiklerimle gönlümce...

Şiirin Ana Duygusu: Memlekete kavuşma sevinci

Paragrafta Soru: Paragrafın hangi soruya dair bir açıklama olduğunu soran bir soru tipidir. Bu soru tipleri paragrafın konusuyla, ana düşüncesiyle ilgilidir. Ayrıca paragrafın ilk cümlesiyle soru arasında ilgi kurulmalıdır. Yanı sıra paragrafı dikkatlice okuyup satır aralarında soru cümlesine dair ipuçları yakalanmalıdır.

ÖRNEK: Özellikle diyet sohbetlerinde adını sıkça duyduğumuz metabolizma hızı en basit tanımı ile vücudumuzun çalışması için gerekli minimum enerji miktarıdır. Metabolizmanız hızlı ise kilo vermeniz daha kolay olabilir, aksi durumda kilo verme ve sağlıklı vücut işleyişi konusunda biraz zorlanabilirsiniz.

Bu paragraf "Metabolizma hızı ile kilo arasında nasıl bir ilişki vardır?" sorusuna yönelik bir açıklamadır.

PARAGRAFİN YAPI ÖZELLİKLERİ

Paragraf Oluşturma: Paragrafı oluşturan cümleler, konu bütünlüğünü sağlayacak şekilde, birbiri ardınca sıralanmalıdır. Çünkü her cümle paragraf denilen bütünün bir parçasıdır. Verilen cümlelerden “anamlı” bir paragraf oluştururken cümleler arasındaki bağlantıyı sağlayan sözcük ve sözcük gruplarına dikkat etmek gerekir. En az iki cümle arasında bağlantı kurmak bile soruyu çözmekte büyük fayda sağlar. Paragraf oluşturulurken karışık olarak verilen cümleler içinden ilk cümleyi tespit etmek de çok önemlidir. Bu ilk cümle “kendisinden önce bir şeyler varmış” izlenimi oluşturmamalıdır.

ÖRNEK: I. Hâliyle yapılan her araştırma, her keşif bir diğerine giden kapıyı arıyor.

II. Bu nedenle gökyüzüyle ilgili araştırmalar da çok eskilere dayanıyor.

III. Hatta araştırmalar uzayda devam edebiliyor.

IV. Gökyüzü, binlerce yıldır insanlığın ilgisini çekiyor.

V. Bu nedenle yıllardır tüm dünyadan pek çok bilim insanının katkısıyla artık uzay yolculukları yapılabiliyor.

Bu cümlelerle anlamlı bir paragraf oluşturmak için doğru sıralama “IV – II – I – V – III” şeklinde olmalıdır. Bu sıralamayı yaparken “Gökyüzü, binlerce yıldır insanlığın ilgisini çekiyor.” cümlesinin paragrafın ilk cümlesi olduğunu görebiliyoruz. Çünkü bu cümle “kendisinden önce anlatılan bir şeyler varmış” izlenimi oluşturmuyor yani tipik giriş cümlesi. Yine IV numaralı cümleden sonra

II numaralı cümlelerin gelmesi gerektiğini birbiri arasında anlamsal bağlantı bulunan “binlerce yıldır” ve “eskilere dayanıyor” söz gruplarından anlayabiliyoruz. Aynı şekilde V numaralı cümle ile III numaralı cümle arasında da “uzay” sözcüğü sayesinde bağlantı kurabiliyoruz. İşte, buna benzer ipuçlarıyla paragrafı rahatlıkla oluşturabiliyoruz.

ÖRNEK: I. Sadece ilacın ismini yazıp doktora vermeyin. II. Acil servise gitmeden önce ilacın kutusunu, yere düşen ilaçları, ilaca ait reçeteyi, kısaca bütün delilleri toplayın. III. Eğer doktor, çocuğun hangi ilaçtan ne kadar içtiğini bilirse ona göre müdahalede bulunabilir. IV. Bunları yapmak vaktinizi alacaksa acilen yakınlarınızdan biri bunları yapsın. V. Çocuğunuz yanlışlıkla ilaç içtiyse öncelikle en yakın acil servise başvurun.

Bu cümlelerle anlamlı bir paragraf oluşturulduğunda “baştan üçüncü” sırada yer alacak cümle “IV” numaralı cümle olacaktır.

Paragraf Tamamlama: Paragrafın herhangi bir yerinde bırakılan boşluğun uygun bir ifadeyle tamamlanmasıdır. Bunu yaparken paragrafın konu bütünlüğüne dikkat edilmelidir. Boş bırakılan kısmın önceki veya sonraki cümlelerle anlam ilişkisi de gözden kaçırılmamalıdır. Burada küçük ayrıntıların belirleyici olduğu unutulmamalıdır.

ÖRNEK: - - - meyvelerinizi, pasta üzerine koymadan önce limon suyuna daldırın. Limon suyu, meyvelerinizin yüzeyini kaplayarak hava ile temasını kesecek ve renklerinin canlı kalmasını sağlayacaktır. Taze sıkılmış portakal suyu da aynı işlevi görecektir.

Bu paragrafta boş bırakılan yere “Pasta üzerindeki meyvelerin kararmaması için” ifadesi getirilmelidir. Çünkü bu soruna yönelik bir çözüm sunulmaktadır paragrafta. Bu ifadeyle paragrafta yer alan “renklerinin canlı kalması” ifadesi arasındaki anlamsal ilişki bizim için en önemli ipucu olmalıdır.

Paragrafı İkiye Bölme: Her paragrafta tek bir konu ele alınır. Eğer paragrafın içinde farklı bir konu ele alınmaya başlanmışsa o cümleden itibaren başka bir paragrafa geçilmiş demektir. Bu yüzden ilk cümleyle birlikte paragrafın konusu doğru belirlenirse hangi cümleyle bu konudan başka bir konuya geçildiği de kolayca tespit edilebilir. Ayrıca ikinci paragrafın “kendisinden önce bir şeyler varmış” izlenimi oluşturan ifadelerle başlamamasına çok dikkat edilmelidir.

ÖRNEK: (I)Doğada zaman geçirmenin rahatlamamız ve iyi hissetmemiz için önemli olduğunu söyleyen pek çok bilimsel çalışma var. (II)Ancak bu konunun nedenlerini araştıran çalışmaların sayısı o kadar da fazla değil. (III)ABD’de bulunan California Polytechnic State Üniversitesinden bilim insanları işte bu nedenleri araştırmak için bilimsel bir çalışma yaptı. (IV)Bilim insanları tarafından, insanların yürüyüş yapmayı tercih ettiği açık bir alana hoparlörler yerleştirildi. (V)Alanın bir kısmına hoparlörlerden çok sayıda kuş türünün sesi verildi.

Paragrafın ilk üç cümlesinde “doğada zaman geçirmenin rahatlamamız ve iyi hissetmemiz için önemli olduğu” teziyle ilgili bir araştırma yapıldığından söz ediliyor. IV. cümleden itibaren bu araştırmanın nasıl yapıldığına dair ayrıntılara geçiliyor. Bu nedenle paragraf IV. cümleden itibaren ikiye bölünmelidir.

Paragrafın Konu Bütünlüğünü Bozan Cümle: Her paragrafta tek bir konunun ele alındığını ifade etmiştik. Bir paragrafta sadece o konuya dair açıklamalar ve ayrıntılar yer alır. Yani her cümle o konuyla ilgilidir. Ele alınan konudan farklı bir konuyu ifade eden cümle paragrafın konu bütünlüğünü bozar. Bu cümle bazen kolay fark edilebilirken bazen diğer cümleler arasına ustaca gizlenebilir. Bu yüzden her cümleyi dikkatle okumak ve paragrafın konusuyla ilişkilendirmek önemlidir.

ÖRNEK: (I)Kestanelerin kabuklarını çok kolay bir şekilde soymak için üzerine sağlam çizikler attıktan sonra mutlaka ama mutlaka suyun içinde bekletin. (II)Pişirme aşamasından sonra bir havluya sararak birkaç dakika dinlendirip soyabilirsiniz. (III)Kestane Türkiye’de en çok Aydın ilinde yetiştirilir.(IV)Kestane, taze olmadığı durumlarda kabukları zor soyulur; taze olup olmadığını da kabuğunun sertliğinden ve dış görüntüsünden anlayabilirsiniz.

Bu paragrafta III numaralı cümle konu bütünlüğünü bozmaktadır. Çünkü paragrafta “kestane kabuklarının soyulması” ile ilgili bilgiler verilirken III numaralı cümlede “kestanenin en çok yetiştigi yer” ifade edilmiştir.

Paragrafta Cümlelerin Yerini Değiştirme: Bir paragrafta konuyu ele alırken paragrafı oluşturan cümlelerin belirli bir sıralama içinde birbirini takip etmesi gerekir. Aksi hâlde paragrafın konu bütünlüğü bozulmuş olur. Eğer cümleler yerinde değilse kendi aralarında yer değiştirerek bu durumu düzeltebiliriz. Bunu yaparken geçiş ve bağlantı ifadelerine, cümleleri oluşturan sözcüklerin aldıkları eklere ve olay örgüsüne dikkat etmeliyiz.

ÖRNEK: (I)İngiltere’de bulunan Oxford Üniversitesinden bilim insanları havadaki karbondioksidi jet yakıtına dönüştüren çevreci bir teknoloji geliştirdi. (II)Bilim insanları, havadaki karbondioksidi sıvı hâldeki bir yakıtı dönüştürebilmek için içerisinde sitrik asit, hidrojen, mangan ve potasyum bulunan demir bazlı katalizörleri 350 santigrat derecede ısıttı.(III)Böylece jet yakıtı olarak kullanılabilecek hidrokarbon molekülleri oluştu.(IV)Bu işlem, karbondioksidi oluşturan karbon atomlarının oksijen atomlarından ayrılmasını ve ortamdaki hidrojen atomlarıyla bağlanmasını sağladı.

Paragrafta III ve IV numaralı cümlelerin yer değiştirmesi gerekiyor. Çünkü IV numaralı cümle “bu işlem” ifadesiyle II numaralı cümleyle atıfta bulunmaktadır ve aralarında bağlantı vardır. Ancak araya III numaralı cümle girince konu bütünlüğü bozulmuş oluyor. Ayrıca III numaralı cümle “böylece” ifadesiyle sonuç bildirmektedir ve paragrafın son cümlesi olmalıdır.

PARAGRAFIN ANLATIM ÖZELLİKLERİ

Anlatım Biçimleri:

1. Açıklayıcı Anlatım: Daha çok düşünce yazılarında başvuru- rulan bu anlatım biçiminde amaç okuyucuya bilgi vermek, bir şeyler öğretmektir. Bu anlatım biçiminde yazar duygula- ra yer vermez, nesnel bir anlatım kullanır.

ÖRNEK: Japonya merkezli Astroscale adlı özel bir şirket uzaydaki enkaz parçalarını toplamak için bir uydu geliştirdi. Çalışmalarıyla yörünge sürdürülebilirliğini ve uzayda güvenli alanlar sağlamayı amaçlayan şirket, geliştirdikleri uyduya ELSA-d adını verdi.

2. Tartışmacı Anlatım: Bu anlatım biçiminde yazar kendi görüşlerini savunurken karşı çıktığı görüşü çürütmeye çalışır. Bu yüzden yazarın amacı savunduğu görüşü ispatlamak, okuyucuya kabul ettirmeye çalışmaktır.

ÖRNEK: Son zamanlarda yorumlarını takip ettiğim bazı yazarlar Türkçenin bir dünya dili olmadığını söylüyorlar. Sorarım onlara, Türkçe mi dünya dili değil? Doğuda Moğolistan ve Çin içlerinden, batıda Viyana'ya; kuzeyde Sibiryadan, güneyde Bağdat, Lübnan sınırı ve Kıbrıs içlerine kadar uzanan büyük coğrafyada Türkçe konuşulmaktadır.

3. Öyküleyici Anlatım: Yaşanmış veya yaşanması muhtemel olayların kişi, yer ve zaman ifade edilerek anlatıldığı anlatım biçimidir. Bu anlatım biçimi daha çok öykü ve roman gibi olay yazılarında tercih edilir.

ÖRNEK: Yine ahırda bağırıyordu Küpeli. Neredeyse doğuracaktı. Yerinde duramıyor, sabah ezanların okunmasıyla beraber melemeye başlıyordu. Ta ki Hatice Hanım gelip de kapısını açana dek. Küpeli çok sevdiği sahibi Hatice Hanım'ı görür görmez onun üzerine atlayıp yüzünü okşamak istercesine tırmanmaya çalıştı.

4. Betimleyici Anlatım: Gözlemin esas olduğu bu anlatım biçiminde amaç varlıkların okuyucunun zihninde canlanmasını sağlamaktır.

ÖRNEK: Küçük burnunda siyah lekeler vardı fakat bu lekeler onu daha sevimli gösteriyordu. Gülümsediği zaman insanın içine huzur dolardı. İnci gibi, bembeyaz dişleri, uzun, siyah saçları vardı. Narin parmakları kırılıverecek gibi incecikti.

Düşünceyi Geliştirme Yolları:

1. Örnekleme: Düşünceler soyuttur, onları somut hâle getirmek için anlatılanlarla ilgili bir kişi, olay veya durum örnek gösterilmelidir.

ÖRNEK: "Sanatı Koklayın: Uçucu-Renkli Kokular" adındaki sergide ziyaretçiler resimlere yalnızca bakmakla kalmıyor aynı zamanda resimleri koklayabiliyor. Örneğin bir sanat eleştirmeni, kokulardan birini "bozulmuş balıkla dolu kirli bir spor çantası" olarak tanımlamış.

2. Tanımlama: Bir varlığın veya kavramın ne olduğunun açıklamasıdır. Nesnel olabileceği gibi öznel tanım cümleleri de vardır.

ÖRNEK: İstatistik, bir sonuç çıkarmak için belirli yöntemlerle veri topladıktan sonra bu verileri analiz edip sayılarla belirtme işidir.

3. Karşılaştırma: Birden çok varlık, kavram ya da olayın benzer veya farklı yönlerini ortaya koyan düşünceyi geliştirme yoludur.

ÖRNEK: İskoçya, dünyanın en fazla sayıda gelgitten elektrik enerjisi elde eden su altı türbinine sahip ülkedir.

4. Tanık Gösterme: Açıklama yaparken düşünceyi desteklemek için tanınmış kişilerin sözlerinden yararlanmaktır.

ÖRNEK: Sevginin temeli yaratılmış bütün canlılara değer vermekten, onları sevmekten geçer. Yunus Emre'nin dediği gibi: "Yaratılanı severim, yaratandan ötürü."

5. Sayısal Verilerden Yararlanma: Düşünceleri kanıtlamak için sayılardan, matematiksel verilerden, istatistiksel bilgilerden faydalanmadır. **ÖRNEK:** Boyu 22, eniyse yüzgeçleriyle beraber 28 santimetre uzunluğunda olan robot balık oldukça küçük boyutlara sahip.

6. Benzetme: Bir varlığı, kavramı veya olayı başka bir varlık, kavram veya olayın özellikleriyle anlatmaktır.

ÖRNEK: Büyük yazarlar karanlık bir gecede gökyüzünde parlayan yıldızlar gibidir. Var olduklarını biliriz ama onların kalitesine asla erişemeyiz. Üstelik bize yol gösterirler, onlar sayesinde yolumuzu kaybetmeyiz.

1. Benzetme(Teşbih): Anlatımı güçlendirmek için aralarında ortak nitelik bulunan iki varlık ya da kavramdan nitelik yönünden güçlü olandan zayıf olana aktarma yapılmasıdır.

ÖRNEK: Ayşe tilki gibi kurnazdır.

2. Abartma(Mübalâğa): Bir varlığı ya da kavramı olduğundan çok küçük veya çok büyük gösterme sanatıdır.

ÖRNEK: "Meydan o kadar kalabalıktı ki iğne atsan yere düşmez." cümlesinde meydanın kalabalıklığı iğne atsan yere düşmez deyişle abartılmıştır.

Abartma denince öğrencilerin aklına genelde kavramın olduğundan büyük olarak gösterilmesi geliyor ama abartmanın olduğundan küçük göstermek de olduğunu unutmamak lazım.

ÖRNEK: "Pire kadar boyuyla bana meydan okuyor." cümlesinde bir insanın boyunun abartılarak küçültülmesi söz konusudur.

3. Kişileştirme (Teşhis): İnsana ait olan bir özelliğin insan dışı bir varlığa aktarılmasıdır. Özellikle şiirlerde karşımıza çok çıkar. Dikkat etmemiz gereken durum insana ait özelliğin insan dışındaki varlıkta bulunmamasıdır.

ÖRNEK: "Ağaçlar üzerimize yürüdüler." cümlesinde ağaçların yürüme özelliği olmadığı için kişileştirme yapılmıştır. Ama "Köpekler üzerimize doğru koşuyordu." cümlesinde köpeklerin zaten koşma özelliği olduğu için kişileştirmeden söz edemeyiz.

4. Konuşturma (İntak): İnsan dışı varlık veya kavramların insan gibi konuşturulması sanatıdır. Konuşturma sanatı olan cümlede kişileştirme sanatı da yapılmıştır. Fabllarda karşımıza gelen bir sanattır. Dikkat etmemiz gereken durum konuşturmada varlığın mutlaka bir kelime de olsa ağzından ses çıkmış olması gerekir.

ÖRNEK: "Ormanlar kralı aslanın yaklaştığını gören tilki gülümseyerek "Merhaba kralım!" dedi cümlesinde konuşturma yapılmışken "Aslan etrafındakilere bağırdı, çağırdı, söylendi." cümlesinde sadece kişileştirme yapılmıştır.

5. Karşıtlık (Zıtlık- Tezat): Anlamca birbirine karşıt olan kavram, durum veya olayların bir arada kullanılması sanatıdır. Bu konuda öğrenciler hemen zıt anlam konusuna yoğunlaşırlar fakat kavram olarak zıtlıklar unutulmamalıdır.

ÖRNEK: "Ortalık mahşer yeri, bense yapayalnız." dizesinde mahşer yeri sözcük grubuyla kalabalıklar anlatılırken şairin kendini yalnız hissetmesi Karşıtlık sanatını oluşturmuştur.

Hikaye Unsurları: Bu konu tek başına soru olarak gelebildiği gibi dil ve anlatım sorularında hikaye unsurlarının bir kısmı cevap şıkkı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Hikaye unsurları şunlardır:

Olay: Bir metindeki anlatılan ana olaydır. Hikaye bu olay üzerine kurulur. Bu hikayede ne anlatılıyor, sorusunun cevabıdır.

Kişi ve Varlık Kadrosu: Hikayede olayın içinde yer alan kişiler ve varlıklardır. Bu hikayede kimler, hangi varlıklar yer alıyor sorusunun cevabıdır.

Mekân (Yer): Hikayedeki olayın yaşandığı yer veya yerlerdir. Bu hikaye nerede geçiyor sorusunun cevabıdır.

Zaman: Hikayedeki olayın yaşandığı zamandır. Bu hikayede olay ne zaman yaşanmıştır sorusunun cevabıdır.

Makale: Bir konuyla ilgili bilgi vermek, bir düşünceyi savunmak ve kanıtlamak üzere yazılan bilimsel yazılara makale denir.

Makalenin Özellikleri

- ★ Bilimsel veriler kullanılarak yazılır.
- ★ Açık ve yalın bir dil kullanılır.
- ★ Kullanılan ifadeler nesnel bir nitelik taşır.
- ★ Düşünceleri kanıtlama zorunluluğu vardır.
- ★ Gazete ve dergilerde yayımlanır.

Deneme:

Yazarın herhangi bir konuyla ilgili düşüncelerini kesin sonuçlara varmadan aktardığı metin türlerine deneme denir.

Denemenin Özellikleri

- ★ Yazar, kendi kendine konuşuyormuş gibi davranır.
- ★ Öznel ifadeler ön plandadır.
- ★ Öne sürülen düşünceleri kanıtlama zorunluluğu yoktur.

Fıkra:

Yazarın güncel bir konu hakkındaki düşüncelerini samimi bir dille aktardığı metin türüne fıkra denir.

Fıkranın Özellikleri

- ★ Gazete ve dergilerin belirli köşelerinde yayımlanır.
- ★ Güncel olayları, siyasi ya da toplumsal sorunları ele alan gündelik yazılardır.
- ★ Öne sürülen düşünceleri kanıtlama zorunluluğu yoktur.

NOT: Gazete ve dergilerin köşelerinde yayımlanan fıkra ile güldüren ve düşündüren kısa hikaye anlamındaki fıkra karıştırılmamalıdır.

Söyleşi (Sohbet):

Yazarın günlük olaylarla ilgili duygu ve düşüncelerini samimi bir hava içinde aktardığı metin türüne söyleşi (sohbet) denir.

Söyleşinin Özellikleri

- ★ Yazar, okuyucuyla konuşuyormuş gibi davranır.
- ★ Öznel ifadeler ön plandadır.
- ★ Öne sürülen düşünceleri kanıtlama zorunluluğu yoktur.
- ★ Gazete ve dergilerde yayımlanır.

Gezi Yazısı:

Yazarın gezip gördüğü yerleri ve o yerlerle ilgili izlenimlerini gerçeklere bağlı kalarak aktardığı metin türlerine gezi yazısı (seyahatname) denir.

Gezi yazısının Özellikleri

- ★ Gezi yazısında amaç, gezilip görülen yerlere ilişkin bilgi vermek ve insanların yaşayış biçimini tanıtmaktır.
- ★ Gezilip görülen yerlerin kültürü, doğal güzellikleri ve tarihi ile ilgili bilgi verilebilir.
- ★ Gezi yazarı, bir yerle ilgili gözlemlerini ve izlenimlerini aktaracağı için iyi bir gözlemci olmalıdır.
- ★ Gezi yazıları; gerçekleri yansıttığı için tarih, coğrafya, toplum bilimi gibi bilim dallarına kaynaklık eder.

Anı (Hatıra):

Yazarın yaşadığı ya da tanık olduğu önemli olayları aktardığı metin türüne anı denir.

Anının Özellikleri

- ★ Olayın üzerinden belirli bir zaman geçtikten sonra yazılır.
- ★ Olaylar, gerçeğe bağlı kalınarak öznel bir bakış açısıyla anlatılır.
- ★ Yazar; anı yazarken günlük, mektup, fotoğraf vb. unsurlardan yararlanabilir.
- ★ Anılar, bir dönemin özelliklerini yansıttığı için tarih bilimine kaynaklık eder.

Haber Yazısı: Birtakım olayları topluma duyurma amacıyla yazılan metin türlerine haber denir.

Haber yazısının Özellikleri

- ★ 5N1K sorularına cevap verecek biçimde yazılır.
- ★ Nesnel bir tutum izlenir.
- ★ Gazete ve dergilerde yayımlanır.
- ★ İlgi çekici, açık ve anlaşılır bir nitelikte yazılır.

- ✓ Sözel mantık soruları verilen öncüllerin tıpkı matematiksel bir işlem gibi tabloya yerleştirmesiyle çözülen sorulardır. Bu sorularda en, daha önce, daha sonra, hemen önce, hemen sonra, üstte, altta, hemen altta, hemen üstte, sadece gibi sözcüklerin belirttiği anlama dikkat edilmelidir.
- ✓ Dörtlü sıralama sorularında tabloya gerek yoktur. Verilen öncüller okunduğunda seçeneklerin birer birer elenerek sonucun bulunabileceği görülür.
- ✓ Beş ve beşten fazla öncüllerde soru kolay da olsa mutlaka bir tablo yapmalıyız.
- ✓ Bu sorular zeka göstergesi soruları değildir bu yüzden sadece öncülleri okuyarak veya ezberlemeye çalışarak çözülmez.
- ✓ Bazı sözel mantık sorularında sonuçlar tam çıkmaz yani ihtimallidir. Buna da kendiniz özel bir işaret belirlemelisiniz.
- ✓ Dikkat edilecek bir nokta da ihtimaller diğer öncüllerle kesinleşebilir. Bu durumu kaçırmamak gerekir.
- ✓ Bazen ilk bir iki öncül tabloya yerleşmez ama üçüncü öncülle birlikte onların da yerleştiği görülür.
- ✓ En çok yapılan hatalardan biri de tablonun her yerini kesinlikle doldurmaya çalışmaktır. Eğer ihtimalli bir soruyla karşı karşıyaysak bunu asla yapmamalıyız.

Fiillerden türeyerek cümle içinde isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılabilen sözcüklere fiilimsi denir.

➤ Fiilimsiler; fiilden türer, fiiller gibi "-me/-ma" olumsuzluk ekini alabilir.

ÖRNEK: Size bir şey sormak istiyorum. ("Sormak" fiilimsidir ve "sor-" fiilinden türemiştir.)

Sınav sırasında öğretmene bir şey sormamak gerekir. ("Sormamak" şeklinde olumsuzluğu da yapılabilir.)

➤ Fiilimsiler bir fiil gibi kip ve şahıs eki alarak çekimlenemez. Bu bakımdan çekimli fiillerle karıştırılmamalıdır.

ÖRNEK: Öğretmenin verdiği ödevi yaptım. (Kip ve kişi ekleri aldığı için çekimli fiildir.)

Okula gitmek için evden çıktım. (Kip ve kişi ekleri almadığı için fiilimsidir. Çünkü "gitmektim" diyemeyiz.)

➤ Fiilimsiler isim çekim ekleri (iyelik, ilgi, hâl...) alır.

ÖRNEK: Kalabalık karşısında konuşmayı bir türlü beceremiyorum. ("Konuşma" fiilimsidir ve "-ı" belirtme hâl eki almıştır.)

➤ Fiilimsiler aldıkları eklerle cümle içinde isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılır.

ÖRNEK: Kitap okumak çok zevkli bir etkinliktir. ("-mak" eki sayesinde cümlede isim görevinde kullanılmıştır.)

Hastalıktan sonra tanınmaz bir hâle gelmişti. ("-maz" eki sayesinde sıfat görevinde kullanılmıştır.)

Birbirini seven insanlar konuşmadan da anlaşır. ("-madan" eki sayesinde zarf görevinde kullanılmıştır.)

İSİM-FİİLLER

Fiillere getirilen "-me/-ma, -mek/-mak, -ış/-iş/-uş/-üş" ekleriyle yapılan fiilimsilere isim-fiil denir. İsim-fiiller cümle içinde isim görevinde kullanıldıkları için bu şekilde ifade edilmektedir. Aklımızda daha kolay kalması için isim-fiil eklerini "mayışmak" şeklinde kodlayabiliriz.

ÖRNEK: Böyle düşünmenize çok sevindim.

Sizinle tanışmak benim için de çok önemliydi.

Arkadaşımın şiir okuyuşu hepimizi çok etkilerdi.

İsim-fiil eki olan "-me/-ma" ile olumsuzluk eki olan "-me/-ma" karıştırılmamalıdır.

ÖRNEK: Kaç kere söyledim, duvarlara yazı yazmayın! (Olumsuzluk eki almış çekimli fiil.)

Böyle güzel yazmayı nerede öğrendin? (Olumsuzluk anlamı katmadığı için isim-fiil.)

SIFAT-FİİLLER

Fiillere getirilen “-an/-en, -ası/-esi, -mez/-maz, -ar/-er/-ır/-ir/-ur/-ür/-r, -dık/-dik/-duk/-dük, -acak/-ecek, -mış/-miş/-muş/ -müş” ekleriyle yapılan fiilimsilere sıfat-fiil denir. Sıfat-fiiller cümle içinde sıfat görevinde kullanıldıkları için bu şekilde ifade edilmektedir. Aklımızda daha kolay kalması için sıfat-fiil eklerini “Anası mezar dikecekmiş.” şeklinde kodlayabiliriz.

ÖRNEK: Birden etrafı ağlayan çocuklarla doluvermişti.

Beni yârimden ayırdınız yıkılası dağlar!

Çocuklarına bakamaz hâle gelmişti kadıncağız.

Çağırdım yanıma, koşar adım geldi.

Ayak almadık taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz.

Akacak kan damarda durmazmış.

Az ilerideki kaynamış mısırların kokusu burnumuza kadar geliyordu.

Sıfat-fiiller kendilerinden sonra gelen isimleri niteler. Ancak bazı durumlarda sıfat-fiillerin nitelediği bu isimler düşer. Bu durumda sıfat-fiil düşen ismin görevini de üstlenerek adlaşır. Bu tür sıfat-fiillere “adlaşmış sıfat-fiil” denir.

ÖRNEK: Çatlayan yumurtaları şu sepete ayırın. (“Çatlayan” sıfat-fiili kendisinden sonra gelen “yumurta” ismini nitelemektedir.)

Çatlayanları şu sepete ayırın. (“Çatlayan” sıfat-fiili düşen “yumurta” isminin görevini de üstlenmiş böylece adlaşmıştır.)

Sıfat-fiil ekleri olan “-mez, -ar, -dik, -ecek, -miş” aynı zamanda fiillere getirilen kip ekleridir ve eklendikleri fiilleri çekimli fiiller hâline getirir. Bu eklerden birini alan sözcük eğer yüklem görevindeyse çekimli fiil, sıfat görevindeyse sıfat-fiildir.

ÖRNEK: Ne tükenmez dertlerim varmış meğer benim! (“Tükenmez” sıfat görevinde kullanıldığı için sıfat-fiil.)

Bu engin ruh bu topraklarda asla tükenmez. (“Tükenmez” yüklem görevinde kullanıldığı için çekimli fiil.)

ZARF - FİİLLER

Fiillere getirilen “-ken, -alı/-eli, -asiye/-esiye, -ınca/-ince/-unca/-ünce, -ıp/-ip/-up/-üp, -arak/-erek, -dıkça/-dikçe/-dukça/-dükçe, -maden/-meden, -casına/-cesine, -r...mez/-r...maz, -a...a/-e...e, -a/-e, -maksızın/-meksizin, -dığında/-diğinde/-duğunda/düğünde” ekleriyle yapılan fiilimsilere zarf-fiil denir. Zarf-fiiller cümle içinde zarf görevinde kullanıldıkları için bu şekilde ifade edilmektedir.

ÖRNEK: Gurbetteki oğlu aklına gelince gözleri buğulanırdı.

Ders anlatırken başka şeylerle ilgileniyorsunuz!

Evin dağınık hâlini gördükçe annem iyice sinirleniyordu.

Köpeğim dışarı çıkar çıkmaz koşmaya, yerlerde yuvarlanmaya başladı.

Ders çalışırken kısa molalar vermek faydalı olacaktır.

Ağabeyim İstanbul’a gideli evde kimse kimseyle konuşmaz oldu.

İçeri girdiğimde birden gözlerim karardı, düşecek gibi oldum.

Dizi dokuza on kala başlıyor.

Nasıl yetişiriz diye acele etmiyorduk.

Zarf-fiiller cümleye zaman veya durum anlamları katar. Yükleme sorduğumuz “Ne zaman?” sorusuna cevap veren zarf-fiil cümleye zaman, “Nasıl?” sorusuna cevap veren zarf-fiil durum anlamı kazandırır.

ÖRNEK: Kediler sürtünerek kokularını bırakır. (Nasıl bırakır? Cevap: Sürtünerek. O hâlde cümleye durum anlamı katmış.)

Giderken bana da haber verin. (Ne zaman haber verin? Cevap: Giderken. O hâlde cümleye zaman anlamı katmış.)

Bazı sözcükler isim-fiil veya sıfat-fiil eklerini aldığı hâlde fiilimsi özelliğini kaybedip kalıcı isim olabilir. Bunları fiilimsilerden ayırmak için “hareket özelliği” ne bakmak gerekir. Fiilimsilerin hareket özelliği devam ederken kalıcı isimler hareket özelliğini kaybetmiştir.

ÖRNEK: Annemin yaptığı dolma çok güzel olmuş. (“Dolma” bir yiyeceğin adı olmuştur. Yani kalıcı isimdir. Ayrıca hareket anlamını da yitirmiştir.)

Musluğun altına koyduğum kova dolmaya başladı. (“Dolma” hareket anlamını kaybetmediği için fiilimsidir.)

Yüklem: Yapılan bir işi, gerçekleşen bir durumu bir yargıya bağlayan ögeye yüklem denir.

✚ Yüklem fiil veya isim soylu sözcüklerden oluşabilir.

ÖRNEK: İnternete girip ağ sayfalarını açmak için tarayıcıları **kullanırız**. (Yüklem “kullanmak” fiilinden oluşmuştur.)

Çamur zıpzıplarının pek çok türü **vardır**. (Yüklem “var” isminden oluşmuştur.)

✚ Yüklem tek bir sözcükten meydana gelebileceği gibi sözcük grubundan da meydana gelebilir.

ÖRNEK: Bunlar, dışarıdan bakıldığında **etkileyici ve güzel göllerdir**. (Yüklem sıfat grubundan meydana gelmiştir.)

Ödevlerini yaparken annesi **yardım etmiş**. (Yüklem birleşik fiilden meydana gelmiştir.)

Uzun zamandır şehir dışında olan babama **hasret kaldım**. (Yüklem deyimden meydana gelmiştir.)

Yaz aylarında en serin yerler **ağaçların gölgesidir**. (Yüklem isim tamlamasından meydana gelmiştir.)

✚ Yüklem tek başına bir cümle oluşturur.

ÖRNEK: Tanıdım. (Yargı bildirdiği için “Tanıdım” tek başına bir cümledir.)

✚ Bir cümlede birden fazla yüklem bulunabilir. Bu, aslında birden çok cümle demektir.

ÖRNEK: İşçi kıyafetlerimi **giydim**, ustamın yanına **gittim** ve ona yardım etmeye **başladım**. (Birden çok yüklem var.)

Özne: Cümlede yüklem bildirdiği işi yapan, yüklem bildirdiği durumu üzerine alan ögeye özne denir. Yükleme “kim” ve “ne” soruları sorularak bulunur.

ÖRNEK: **Yağız**, biraz dinlenmek için odaya geçti. (Kim geçti?)

Ev gayet temizdi. (Ne temizdi?)

✚ Özne tek bir sözcükten meydana gelebileceği gibi sözcük grubundan da meydana gelebilir.

ÖRNEK: **Bütün gece ders çalışan Ali**, nihayet konuların hepsini öğrenmişti. (Özne sıfat tamlamasından oluşmuştur.)

Yeşim, seneler sonra eski arkadaşlarıyla buluştu. (Özne bir sözcükten meydana gelmiştir.)

✚ Bazı cümlelerde altını çizebileceğimiz bir özne yoktur. Bu özneleri yükleme getirilen şahıs eklerinden buluruz. Bu özneler “gizli özne” olarak adlandırılır.

ÖRNEK: Akşam olunca erkenden evlerine dönerlerdi. (“Onlar” cümleinin öznesidir. Bunu yükleme gelen “-lar” 3. çokluk şahıs ekinden anlıyoruz.)

✚ Bazı cümlelerde özne işi yapan değil işten etkilenen durumundadır. Bu tür öznelere “sözde özne” denir.

ÖRNEK: **Eşyalar** bir saat içinde eve taşındı. (“Eşyalar” yüklem bildirdiği “taşımaya” işini yapan değil “taşımaya” işinden etkilenen durumundadır.)

✚ Bazı cümlelerde ne gerçek ne de sözde, hiçbir özne yer almaz. Yani öznesiz cümleler de vardır.

ÖRNEK: Bu havada eve gidilmez. (Cümlede özne yoktur.)

✚ Gizli özne, cümledeki öge sayısına dahil edilmez.

ÖRNEK: Kapının önündeki sedire oturdu. (Cümlede iki öge vardır. “O” gizli öznedir ve öge sayısını değiştirmez.)

Nesne: Cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen ögeye “nesne” denir.

👉 Özneyi bulduktan sonra yükleme sorduğumuz “kimi, neyi, nereyi” soruları belirtili nesneyi, “ne” sorusu belirtisiz nesneyi bulmamızı sağlar.

ÖRNEK: Okula giderken yolda **Aylin’i** gördüm. (Kimi? Aylin’i belirtili nesnedir.)

Henüz **eşyaları** taşımamışlar. (Neyi? Eşyaları belirtili nesnedir.)

Ankara’yı daha önce hiç görmemiştim. (Nereyi? Ankara’yı belirtili nesnedir.)

Yaşlı kadın kucağında **bebek** taşıyordu. (Ne? Bebek belirtisiz nesnedir.)

👉 Nesne tek bir sözcükten meydana gelebileceği gibi sözcük grubundan da meydana gelebilir.

ÖRNEK: **Beceri temelli soruları** artık daha rahat çözebiliyordum. (Belirtili nesne sözcük grubundan oluşmuştur.)

Babam eve gelirken yanında **küçük bir kedi getirmiş**. (Belirtisiz nesne sözcük grubundan oluşmuştur.)

👉 Aynı cümlede hem belirtili hem de belirtisiz nesne bulunmaz.

Yer Tamlayıcısı: Yüklemin anlamını bulunma, yönelme ve ayrılma bakımından tamamlayan ögeye “yer tamlayıcısı” denir.

👉 Yer tamlayıcısını bulmak için yükleme “kime, kimde, kimden, neye, neyde, neyden, nereye, nerede, nereden” sorularını sorarız. Çünkü cümle içinde bir sözcük bulunma, yönelme ve uzaklaşma hâl eklerini alıyorsa genellikle yer tamlayıcısıdır.

ÖRNEK: Her sabah **okula** giderdi. (Nereye? Okula yer tamlayıcısıdır.)

Ağabeyim **evden** bir şeyler getirdi. (Nereden? Evden yer tamlayıcısıdır.)

Sofrada bir şeyler eksikti. (Nerede? Sofrada yer tamlayıcısıdır.)

👉 Yer tamlayıcısı birden çok sözcükten meydana gelebilir.

ÖRNEK: **Dost görünüp arkamdan iş çeviren insanlardan** çok korkarım. (Yer tamlayıcısı sözcük grubundan oluşmuştur.)

👉 Yönelme, uzaklaşma veya bulunma hâl ekini alan sözcükler her zaman yer tamlayıcısı olmaz. Bu ekleri alan sözcükler eğer zaman veya durum anlamı kazanırsa zarf tamlayıcısı olur.

ÖRNEK: Misafirlerin hepsi ev sahibini **ayakta** bekliyordu. (Nasıl bekliyordu? Ayakta. Durum anlamı kazandığı için “ayakta” zarf tamlayıcısıdır.)

Zarf Tamlayıcısı: Yüklemin durum, zaman, yer-yön, miktar ve soru yönlerinden tamamlayan ögeye “zarf tamlayıcısı” denir.

➡ Zarf tamlayıcısını bulmak için yükleme “niçin, nasıl, ne kadar, ne zaman, neyle, kimle, nereye, neden, kim için” soruları sorulur.

ÖRNEK: Berke, **yarın** Ankara’ya **otobüsle** gidecekti. (Ne zaman? Yarın. Neyle? Otobüsle. Bunlar zarf tamlayıcısıdır.)

Soruların hepsini **kolayca** yaptım. (Nasıl? Kolayca zarf tamlayıcısıdır.)

Bütün çocuklar **içeri** girdi. (Nereye? İçeri zarf tamlayıcısıdır.)

Bu kutulardan **daha çok** yapmalısın. (Ne kadar? Daha çok zarf tamlayıcısıdır.)

➡ İçeri, dışarı, aşağı, yukarı, ileri, geri, öte ve beri sözcükleri yalın hâlde kullanılırsa zarf tamlayıcısı olur. Yani bunlar çekim eki alırsa zarf tamlayıcısı olmaz.

ÖRNEK: Biraz dolaşmak için **dışarı** çıktım. (Zarf tamlayıcısı)

Biraz dolaşmak için **dışarıya** çıktım. (Yer tamlayıcısı)

Vurgu: Cümle içinde bazı söz ve söz grupları, anlamca diğerlerinden daha önemlidir. İşte, bu söz veya söz gruplarını daha baskılı okumaya “vurgu” denir.

★ Yükleme fiil olan kurallı cümlelerde vurgu yüklemde hemen önceki ögedir.

ÖRNEK: Bu tarihi şehri görmek için her yıl binlerce turist Efes’e gelir. (Cümle vurgusu yer tamlayıcısı üzerindedir.)

★ Yükleme cümlelerin en başındaysa vurgu yüklemde.

ÖRNEK: Kaldık yine bu gece burada. (Cümle vurgusu yüklem üzerindedir.)

★ Yükleme isim veya isim soylu bir sözcükse vurgu yüklemde.

ÖRNEK: Komik kedi videoları en sevdiğim sosyal medya videolarıdır. (Cümle vurgusu yüklemde.)

★ Soru sözcüklerinin kullanıldığı soru anlamlı cümlelerde vurgu soru sözcüğündedir.

ÖRNEK: Düğün salonuna nasıl gideceğiz? (Cümle vurgusu “nasıl” sözcüğünde yani zarf tamlayıcısıdır.)

ÖĞRETEN BİLGİ: Cümlede soru sözcükleri hangi ögeyi buldurmaya yönelikse kendisi de o ögedir.

ÖRNEK: Sana bu kitabı kim verdi? (Kim, özneyi buldurmaya yönelik olduğu için kendisi de cümlede özne görevindedir.)

Akşam nereye gittin? (Nereye, yer tamlayıcısını buldurmaya yönelik olduğu için kendisi de yer tamlayıcısıdır.)

✍ Soru eki “mı, mi” kullanılan cümlelerde vurgu soru ekinden önceki sözcüktedir.

ÖRNEK: Doğum günümde bana kalem mi almış ablam? (Cümle vurgusu belirtisiz nesne üzerindedir.)

✍ Şart eki vurguyu eklendiği sözcüğe alır.

ÖRNEK: Kitap okuyacaksan odana geç. (Cümle vurgusu “okuyacaksan” sözcüğündedir.)

Ara Söz: Cümlede herhangi bir ögeyi açıklamak için iki virgül ya da iki kısa çizgi arasında kullanılan sözcük veya sözcük gruplarına “ara söz” denir.

ÖRNEK: Kitaplar, bizim en iyi dostlarımız, bilmediklerimizi öğretir. (Ara söz öznenin açıklayıcısıdır.)

Özne

Ara Söz

Ankara’dan, doğduğu şehirden, her zaman övgüyle bahsederdi. (Ara söz yer tamlayıcısının açıklayıcısıdır.)

Yer Tamlayıcısı

Ara Söz

Cümle Dışı Unsur: Yükleme soracağımız hiçbir soruya cevap vermeyen bağlaç, ünlem ve bazı ara sözler cümle dışı unsur olarak kabul edilir. Bu tür kullanımlar hiçbir ögeye dahil edilmez.

ÖRNEK: Hey, buraya bakar mısınız? (Seslenme ifade eden “Hey!” cümle dışı unsurdur.)

Tüh, aynı konudan üç soruyu yanlış yapmışım! (Üzüntü bildiren “Tüh!” cümle dışı unsurdur.)

Sevgili çocuklar, İstanbul gezisi için yarın okula erken gelmelisiniz. (“Sevgili çocuklar” ifadesi seslenme bildirdiği için cümle dışı unsurdur. Cümlelerin öznesi sanılmamalıdır. Çünkü bu cümlede “siz” gizli öznedir.)

Okudum fakat okuduklarımdan bir şey anlamadım. (“Fakat” bağlaç olduğu için cümle dışı unsurdur.)

• Cümledeki herhangi bir ögenin açıklayıcısı olmayan ara sözler cümle dışı unsur olarak kabul edilir.

ÖRNEK: Aylin, kendisine çok saygı duyarım, iyi bir yöneticidir.

Ara Söz

Bu cümledeki altı çizili ara söz herhangi bir ögenin açıklayıcısı olmadığı için cümle dışı unsur olarak kabul edilir.

ÖZNESİNE GÖRE FİİL ÇATILARI

Cümlede fiilin özne ve nesneyle ilişkisine çatı denir. Bir cümlede çatıdan bahsedebilmek için öncelikle yüklem fiil olması gerekir. Yüklemi fiil olmayan cümlelerde çatı özelliği aranmaz. Örneğin "Eda, sabahleyin erkenden uyandı." cümlesinde yüklem uyan-fiili olduğu için bu cümle çatı özelliklerine bakarız. "Onun giyimi her zaman çok ışıktı." cümlesinde ise yüklem ışıktı sözcüğüdür. Bu sözcük fiil olmadığı için bu cümlede çatı özelliği aranmaz.

1. Etken Çatılı Fiiller:

Cümlede fiilin gösterdiği işi gerçekleştiren gerçek bir özne varsa fiil etken çatılı bir fiildir. Örneğin "Gülsüm Hanım okul duvarlarını resimlerle süsledi." cümlesinde süsleme fiili etken bir fiildir. Çünkü süsleyen kişi yani özne cümlede Gülsüm Hanım olarak verilmiştir. Oysa "Okul duvarları güzelce süslendi." cümlesinde gerçek bir özne yoktur. Okul duvarları sözcük grubu sözde özne göreviyle kullanılmıştır. Etken cümlelerde sözde özne değil, gerçek özne bulunur. Bazen öğrenciler gizli özne konusunda kafa karışıklığı yaşıyor. İlk verdiğimiz cümleyi "Okul duvarlarını resimlerle süsledi." şekline getirelim. Bu durumda cümle öznesi gizli özne olan "o" zamiridir. Burada gizli özne vardır ama bu bir sözde özne değildir. Yani süsleme işini yapan kişi yine belirli bir "o" kişisidir. Bu durumda bu cümle fiili olan süslen- fiili etken çatılı bir fiildir.

2. Edilgen Çatılı Fiiller:

Edilgen çatılı fiiller cümlede işi yapan gerçek bir öznenin olmadığı, aslında yapılan işten etkilenen, nesne olan ögenin özne konumuna geçerek sözde özne olduğu cümlelerdir. Dilimizde edilgenlik yapan ek "-l, -n" ekleridir.

NESNESİNE GÖRE FİİL ÇATILARI

1. Geçişli Fiiller:

Nesnesine göre fiil çatılarında cümledeki fiilin nesne alıp alamamasına bakılır. Nesne almış veya alabilen fiillere geçişli fiil denir. Örneğin "Annem bütün gün geçen haftanın gazetelerini okumuş." cümlesinde oku- fiiline "Neyi okumuş?" sorusunu sorduğumuzda "geçen haftanın gazetelerini" cevabını alıyoruz. Oku- fiili nesne aldığı için bu cümlede geçişli fiil olarak kullanılmıştır. Geçişli fiili tanımlarken sadece nesne alan değil nesne alabilen fiil olduğunu söylemiştik. Bu yüzden bir cümlede nesne olmasa fakat biz o cümleye nesne getirebilirsek bu fiil de geçişli olur. Örneğin "Gece gündüz durmadan yazdı." cümlesinde yazılanın ne olduğu yani nesne verilmemiştir. Fakat biz "son romanını" şeklinde bir nesne ekleyebiliriz. Bu yüzden bu cümledeki yazdı fiili geçişli bir fiildir.

2. Geçişsiz Fiiller:

Hiçbir şekilde nesne alamayan fiillere geçişsiz fiil denir. Örneğin "Sabaha kadar okudum, ağladım." şeklinde kurulmuş bir cümlede oku- ve ağla- fiilleri kullanılmıştır. Her ikisi de nesne almamıştır. Fakat oku- fiiline mektupları şeklinde bir nesne getirebiliriz. Bu yüzden oku- fiili geçişli bir fiildir ama ağla- fiiline neyi, kimi gibi soruları sorduğumuzda hiçbir şekilde cevap alamayız, kendimiz de cevap veremeyiz. Bu yüzden ağla- fiili geçişsizdir. Pratik bir yol olarak nesnesine göre çatısı sorulan bir fiile "onu" sözcüğünü (Kimi, neyi gibi nesne soruları da olabilir.) getiririz. Anlamli olursa fiil geçişli yoksa geçişsizdir. Örneğin az önceki cümle için "onu okudu" anlamlıdır ve oku- fiili geçişlidir. Ancak "onu ağladı" anlamsızdır ve ağla- fiili geçişsizdir. Bazı fiillerin kullanıldığı anlama göre geçişli veya geçişsiz olabileceğini de unutmamak gerekir. Örneğin "İstanbul'u daha önce gezmiştim." cümlesinde gez- fiili geçişlidir ama "Sırtında iri bir böcek geziyor." cümlesinde gez- fiili geçişsizdir. Bu yüzden pratik yoldan daha çok anlama dikkat etmemiz gerekir. Ayrıca sözde özne ve edilgen çatılı fiiller konusunda gördüğümüz gibi bir cümlede gerçek bir özne olmayınca normalde işten etkilenen ve nesne olması gereken öge sözde özne oluyordu. Bu fiillere de edilgen çatılı fiil diyorduk. Edilgen çatılı fiillerde nesne, özne görevi yüklendiğinden başka bir nesne bulunmaz. Bu yüzden edilgen çatılı fiiller nesne alamaz ve geçişsizdir.

YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

Yüklemi isim soylu sözcüklerden oluşan cümlelere isim cümlesi, fiil soylu sözcüklerden oluşan cümlelere fiil cümlesi denir.

ÖRNEK: Bütün bu olaylar bana çok tuhaf geliyor. (Fiil cümlesi)

Proje ödevini ihmal etmeyecek kadar akıllıydı. (İsim cümlesi)

YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Yüklemi sonda olan cümlelere kurallı cümle denir. Yüklem sonda değilse devrik cümle oluşur. Yüklemi olmayıp okuyanlar tarafından tamamlanabilen cümlelere ise eksilteli cümle denir. Eksilteli cümlelerde yüklem olmadığı için yüklem türü söz konusu değildir.

ÖRNEK: Kitapsız yaşamak, kör, sağır ve dilsiz yaşamaktır. (Kurallı cümle)

Sımsıcak güneşti bana bu duyguları yaşatan. (Devrik cümle)

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

Gerçekleşmiş veya gerçekleşecek bir olayı, bir durumu anlatan cümleler olumlu cümlelerdir. Bu durum veya olayın gerçekleşmediğini, gerçekleşmeyeceğini anlatan cümleler ise olumsuz cümlelerdir. Özellikle cümlenin anlamı değerlendirilirken yüklem iyi, güzel; kötü, çirkin gibi çağrışımlarına değil kötü de olsa o işin yapıp yapılmadığına bakmalıyız.

ÖRNEK: "Top oynarken ayağını kırmış." cümlesi anlamca olumluyken "Bu aralar hüzünlü değil." cümlesi anlamca olumsuzdur. Anlamca olumsuz cümlelerde yüklemde -me/-ma,-sız/-siz ekleri, değil veya yok sözcükleri bulunur. Cümleler anlamına göre incelenirken mutlaka yükleme bakmalıyız. Yüklem dışındaki fiilimsilerin aldığı olumsuzluk ekleri cümleyi olumsuz yapmaz.

NOT: Cümlelerin anlamına bakarken olayın iyi veya kötü olmasına değil, gerçekleşip gerçekleşmemesine bakılır. Gerçekleşen veya cümleye göre gerçekleşecek olan olayların anlatıldığı cümleler olumludur. Gerçekleşmeyen ve gerçekleşmeyecek olan cümleler olumsuzdur. Bazı cümlelerin yüklemi şekil bakımından olumsuzluk içermesine rağmen anlamca olumludur. Bazı cümlelerde ise şekil bakımından olumsuzluk yoktur fakat anlamca olumsuzdur.

Soru anlamı taşıyan, cevap verilmesi gereken cümlelere soru cümlesi denir. Soru sormaktan çok bir durumu vurgulamak için kullanılan, soru kalıbıyla yapılmış cümlelere ise sözde soru cümlesi denir. Hem soru cümlelerinin hem de sözde soru cümlelerinin sonuna soru işareti getirilir. Fakat bazı cümlelerin içinde soru kelimesi bulunmasına rağmen bu cümlelerde soru anlamı yoktur. Böyle cümlelere soru işareti gelmez. Duygularımızı ifade eden veya seslenme bildiren cümleler ise ünlem cümleleridir. Ünlem cümlelerinin sonuna ünlem işareti gelir.

YAPISINA GÖRE CÜMLELER

1- Tek Yüklemlili Cümle: Yükleminin dışında başka bir yargı bildiren ögesi olmayan cümlelere tek yüklemlili cümleler (basit) denir. Yüklem dışında fiilimsiler da yargı bildirir. Bu yüzden tek yüklemlili cümlelerde fiilimsi bulunmaz. Ancak yüklem son kelimesi fiilimsi olabilir.

2- Fiilimsi Bulunan Cümle: Cümlede yüklem ana kelimesinin dışında başka bir yargı bildiren bir fiilimsi olursa bu cümlelere tek yüklemlili, içinde fiilimsi bulunan cümle (birleşik) denir. Fiilimsiler yan cümle oluşturur. Bir cümlede kaç fiilimsi varsa o kadar yan cümle vardır. Fiilimsi bulunan cümlelerde mutlaka tek yüklem olmalıdır. Birden çok yüklemlili cümlelerdeki fiilimsiler o cümleyi fiilimsi bulunan cümle yapmaz.

3- Birden Çok Yüklemlili Cümle: Birden çok yüklemi bulunan cümlelerde yüklemler noktalama işaretleriyle(virgül, noktalı virgül) birbiriyle bağlanmışsa birden fazla yüklemi bulunan(sıralı) cümle oluşur. Bu cümlelerde mutlaka en az iki yüklem olmalıdır. Tek yüklemi olan ama içinde virgül veya noktalı virgül bulunan cümleler birden çok yüklemlili cümle değildir. Birden çok yüklemlili cümlelerde fiilimsi olup olmamasına bakılmaz.

4-Bağlacı Bulunan Cümle: Birden çok yüklem noktalama işaretiyle değil de bağlaçlarla birbirine bağlanmışsa içerisinde bağlacı bulunan cümle (bağlı) oluşur. Cümlede yüklem bağlama görevi dışında başka görevde kullanılan bağlaçlar cümleyi bağlacı bulunan cümle yapmaz. Bağlacı bulunan cümle ile birden çok yüklemlili cümlelerin tek farkı yüklem birbiri bağlayan unsurdur. Bağlacı olan cümlelerde fiilimsi olup olmamasına bakılmaz.

Yapısal anlatım bozuklukları dil bilgisi kurallarıyla ilgili yapılan eksiklikleri veya hataları içeren bir konudur. Bu başlık altında ögelerle ilgili yanlışlıklar incelenecektir.

Özne-Yüklem Uyumsuzluğundan Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları: Özne-yüklem arasındaki ilişkiyle ilgili anlatım bozukluklarıdır. Özne-yüklem arasında tekillik-çoğulluk, olumluluk-olumsuzluk bakımından bir uyum olmalıdır. Bunun aksi bir durum anlatım bozukluğuna yol açar.

ÖRNEK: Ben ve Ali akşam maça gideceğim. (Yanlış)

Ben ve Ali akşam maça gidecek. (Yanlış)

Ben ve Ali akşam maça gideceğiz. (Doğru)

ÖRNEK: Sen ve Ayşe yarın gelecekler. (Yanlış)

Sen ve Ayşe yarın gelecek. (Yanlış)

Sen ve Ayşe yarın geleceksiniz. (Doğru)

ÖRNEK: Kediler acı acı miyavlıyorlar. (Yanlış)

Kediler acı acı miyavlıyor. (Doğru)

Ağaçlar çiçek açmışlar. (Yanlış)

Ağaçlar çiçek açmış. (Doğru)

Kulaklarım iyi duymuyorlar. (Yanlış)

Kulaklarım iyi duymuyor. (Doğru)

ÖRNEK: Bazı öğrenciler yine zayıf almışlar. (Yanlış)

Bazı öğrenciler yine zayıf almış. (Doğru)

Özne 1. çoğul şahıs olduğunda yüklem de 1. çoğul şahısla çekimlenmelidir.

ben + sen = biz

ben + o = biz

Özne 2. çoğul şahıs olduğunda yüklem de 2. çoğul şahısla çekimlenmelidir.

sen + o = siz

İnsan dışındaki varlıklar (hayvan, bitki, eşya, organ isimleri...) özne olduğunda yüklem daima tekil olur. Ancak cümlede kişileştirme yapılmışsa bu kural geçerli değildir.

Belgisiz sıfat ve zamirler özne görevinde kullanıldığında yüklem daima tekil olur.

Öge Eksikliğinden Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları: Özellikle birden çok yüklemli ve bağlacı olan cümlelerde kullanılması gereken bir ögenin kullanılmaması anlatım bozukluğuna yol açar.

ÖRNEK: Babamın işi birazdan biter ve yanımıza gelir.

Babamın işi birazdan biter ve **babam** yanımıza gelir.

Herkes konuşuyor, onu dinlemiyordu.

Herkes konuşuyor, **kimse** onu dinlemiyordu.

Özne Eksikliği

ÖRNEK: Arkadaşlarıma değer veriyorum ve seviyorum.

Arkadaşlarıma değer veriyorum ve **onları** seviyorum.

Nesne Eksikliği

ÖRNEK: Otobüse binen yolcular köye varınca indiler.

Otobüse binen yolcular köye varınca **otobüsten** indiler.

Yer Tamlayıcısı Eksikliği

ÖRNEK: Kardeşime bakıyorum ve oyun oynuyorum.

Kardeşime bakıyorum ve **onunla** oyun oynuyorum.

Zarf Tamlayıcısı Eksikliği

ÖRNEK: İş yerine varınca o kendi odasına ben de kendi odama gittim.

İş yerine varınca o kendi odasına **gitti** ben de kendi odama gittim.

Yüklem Eksikliği

Ek fiil ve yardımcı fiil eksikliği, eklerin yanlış kullanımı, çatı uyumsuzluğu, tamlama yanlışlığı ve anlam belirsizliği (zamir eksikliği) yapıyla ilgili diğer anlatım bozukluklarıdır.

Ek Fiil ve Yardımcı Fiil Eksikliği: Ek fiil, isim veya isim soylu sözcüklere gelerek onların cümlede yüklem görevinde kullanılmasını sağlar. Birden çok yüklemi bulunan isim cümlelerinde ek fiilin, cümlede kullanılması gerekirken kullanılmaması anlatım bozukluğuna yol açar. Yine birden çok yüklemli cümlelerde veya bağlacı olan cümlelerde “yardımcı fiilin” kullanılması gerekirken kullanılmaması da anlatım bozukluğuna neden olur.

ÖRNEK: Babam sert ama vicdansız değildi. (Yanlış)
Babam sertti ama vicdansız değildi. (Doğru)

ÖRNEK: Kimin yalancı, kimin yalancı olmadığına karar veremiyorum. (Yanlış)
Kimin yalancı olduğuna, kimin yalancı olmadığına karar veremiyorum. (Doğru)

Eklerin Yanlış Kullanılması: Cümleyi oluşturan sözcüklerin aldığı ekler çok önemlidir. Bu eklerin eksik veya fazla kullanılması ya da yanlış bir ekin kullanılması anlatım bozukluğuna neden olur.

ÖRNEK: Kimse kitap okumasını sevmiyor. (Yanlış)
Kimse kitap okumayı sevmiyor. (Doğru)
Önümüz hafta final maçı var. (Yanlış)
Önümüzdeki hafta final maçı var. (Doğru)

Çatı Uyumsuzluğu: Cümledeki yan cümle ile yüklem farklı çatı özellikleri göstermesi çatı uyumsuzluğundan kaynaklanan anlatım bozukluğuna yol açar. Yani her ikisi de ya etken ya edilgen olmalıdır.

ÖRNEK: Artık zeytinler hasat edilmeye başladı. (Yanlış)
Artık zeytinler hasat edilmeye başlandı. (Doğru)

Tamlama Yanlışlıkları: İsim ve sıfat tamlamalarının aynı tamlanana bağlanması anlatım bozukluğuna yol açar.

ÖRNEK: Yaralıyı önce özel sonra devlet hastanesine götürdük. (Yanlış)
Yaralıyı önce özel hastaneye sonra devlet hastanesine götürdük. (Doğru)

Anlam Belirsizliği (Zamir Eksikliği): Bazı cümlelerde “onun” ve “senin” zamirlerinin kullanılmaması anlatım bozukluğuna yol açar.

ÖRNEK: Beni sevdiğini bilmiyordum. (Yanlış)
Onun beni sevdiğini bilmiyordum. (Doğru)
Senin beni sevdiğini bilmiyordum. (Doğru)

Bağlaç Olan da / de'nin Yazılışı

Bağlaç olan da / de ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak büyük ünlü uyumuna uyar:
Ne yapacak da bize bir müjde getirecek.

Dikkat: Ayrı yazılan da / de hiçbir zaman ta / te biçiminde yazılmaz:

Doğru: Buraya gelip de seni görmemek olmazdı.

Yanlış: Buraya gelip te seni görmemek olmazdı.

Dikkat: Ya sözüyle birlikte kullanılan da ayrı yazılır:

Doğru: Veysel ya da İsmail buraya gelsin.

Yanlış: Veysel yada İsmail buraya gelsin.

Dikkat: Da / de bağlacını kendisinden önceki kelimeden kesme ile ayırmak yanlıştır. Özel isimlere gelen de/da bağlacı zaten ayrı yazılması gereken bir kelime olduğu için kesme işaretiyle ayrılmaz.

Doğru: Geziye Ahmet de gelecek.

Yanlış: Geziye Ahmet'te gelecek.

Bulunma Durumu Eki -da / -de / -ta / -te'nin Yazılışı

Bulunma durumu eki getirildiği kelimeye bitişik yazılır ve ses uyumuna göre -te/-ta'ya dönüşebilir. Bir ek olduğu için özel isimlere getirildiğinde kesme işaretiyle ayrılır:

Konuyu okulda öğrenmiştik.

Sabahtan beri sokakta oynuyor.

Kalemim Ahmet'te kaldı.

Pratik bir yöntem olarak de/da'yı cümleden çıkardığımızda cümlelerin anlamı tamamen bozuluyorsa durum ekidir, bitişik yazılır. Bozulmayıp daralıyorsa bağlaçtır, ayrı yazılır. Fakat bu pratik yol bazı cümlelerde sıkıntı oluşturabilir. Bu durumlarda bağlaç olan de/da'nın dahi anlamına geldiğini, bazı durumlarda yerine virgül getirebildiğimizi bilmemiz gerekiyor. Risk almamak açısından durum ekinin eklendiği sözcükte bulunma anlamı kattığını, içinde anlamı verdiğini bilmemiz ve bu şekilde ayırmamız lazım.

Bağlaç Olan ki'nin Yazılışı

Bağlaç olan ki ayrı yazılır:

Duydum ki unutmuşsun gözlerimin rengini.

Birkaç örnekte ki bağlacı kalıplaşmış olduğu için bitişik yazılır: belki, çünkü, hâlbuki, mademki, meğerki, oysaki, sanki, illaki.

Bu örneklerden çünkü sözünde ek aynı zamanda küçük ünlü uyumuna uymuştur.

Şüphe ve pekiştirme göreviyle kullanılan ki sözü de ayrı yazılır:

Seni öyle göreceğim geldi ki.

Ki'nin yazımı konusunda öncelikle **SİMBOHÇaM** şeklinde baş harfleri verilen sanki, illaki, meğerki, belki, oysaki, halbuki, çünkü, a'da bir bağlaç yok, mademki sözcüklerinin kalıplaşmış bağlaç olduğunu ve her zaman bitişik yazıldığını bilmemiz lazım. Bu sözcükler dışında ki gördüğümüzde ki'yi ve bir önceki sözcüğü cümleden çıkartırız. Sonuna ler ekleriz. Bunlar Türkçede anlamlı bir kelime oluştursa o sözcükte ki bitişik, oluşturmazsa ayrı yazılır. Örneğin "Bahçedeki ağaçlar kurumaya başladı." cümlesinde bahçede ve ki sözcüğüne ler ekleyip **bahçedekiler** şeklinde anlamlı bir kelime buluruz. Bu ki bitişik yazılır. "O kadar çok çalıştı ki inanamazsın." cümlesinde ise çalıştı ve ki'yi çıkarıp ler eklediğimizde **çalıştıkliler** şeklinde anlamsız bir kelime oluşur. Bu durumda ki ayrı yazılır. Unutma **SİMBOHÇaM** hep bitişik yazılır. Bunlara ler eklenmez.

Soru Eki mi / mi / mu / mü'nün Yazılışı

Bu ek gelenekleşmiş olarak ayrı yazılır ve kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar:
Sen de mi geldin?

Soru ekinden sonra gelen ekler, bu eke bitişik olarak yazılır:

Güler misin, ağlar mısın?

Bu ek sorudan başka görevlerde kullanıldığında da ayrı yazılır:

İri mi iri! Okula geldi mi mutlaka bana uğrar.

Dikkat: Birleşik fiillerde mi soru eki iki kelimenin arasına da gelebilir:
Vaz mı geçtiniz?

Dikkat: Olumsuzluk eki -me/-ma'nın daralarak -mı/-mi/-mu/-mü'ye dönüştüğü durumları karıştırmamak gerekir.
Bu durumda bitişik yazılır:

Doğru: Gelmiyor musun?

Yanlış: Gel miyorsun.

Sayıların Yazımı**1. Sayılar harflerle de yazılabilir:**

on yıldan beri, günde yüz soru.

Buna karşılık saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayılarda rakam kullanılır: 16.30'da, 1.500.000 lira, 25 kilogram,

Saatler ve dakikalar metin içinde yazıyla da yazılabilir:

Saat onu üç geçse, sekize çeyrek kala.

Dört veya daha çok basamaklı sayıların kolay okunabilmesi amacıyla içinde geçen bin, milyon, milyar ve trilyon sözleri harfle yazılabilir:

2 milyar 300 milyon kişi, 7 trilyon 555 milyar.

2. Birden fazla kelimeden oluşan sayılar ayrı yazılır:

Üç yüz, üç yüz elli beş, iki bin iki yüz elli bir vb.

3. Para ile ilgili işlemlerle senet, çek vb. ticari belgelerde geçen sayılar bitişik yazılır:

560,45 (beşyüzaltmışTL, kırkbeşkr.)

4. Yüzde ve binde işaretleri yazılırken sayılarla işaret arasında boşluk bırakılmaz:

%35, ‰40 vb.

5. Adları sayılardan oluşan oyunlar bitişik yazılır:

Onbirelli, üçtaş, dokuzkiremit.

6. Romen rakamları tarihî olaylarda, yüzyıllarda, hükümdar adlarında, tarihlerde ayların yazılışında, kitap ve dergi ciltlerinde, kitapların asıl bölümlerinden önceki sayfaların numaralandırılmasında, maddelerin sıralandırılmasında kullanılır:

I. Dünya Savaşı; XIX. yüzyıl; II. Selim, XV. Louis, I. Wilhelm, IV. Karl, VII. Edward; 1.XII.1928; I. Cilt; I) ... II) ... vb.

7. Dört veya daha çok basamaklı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve aralarına nokta konur:

4.567, 326.197, 49.750.812, 28.434.250.310.500 vb.

8. Sayılarda kesirler virgülle ayrılır:

12,3 (12 tam, onda 3); 4,30 (4 tam, yüzde 30) vb.

9. Sıra sayıları yazıyla ve rakamla gösterilebilir. Rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konularak derece gösteren ek yazılır:

14., 55., XIX.; 14'üncü, 50'nci, XIX'uncu vb.

DİKKAT: Sıra sayıları ekle gösterildiklerinde rakamdan sonra sadece kesme işareti ve ek yazılır, ayrıca nokta konmaz:

7'nci değil 7'nci, 5'inci değil 5'inci vb.

10. Üleştirme sayıları rakamla değil yazıyla belirtilir:

7'şer değil yedişer, 8'er değil sekizer, 100'er değil yüzer vb.

11. Bayağı kesirlere getirilecek ekler alttaki sayı esas alınarak yazılır:

3/5'i (üç bölü beşi), 1/2'si (bir bölü ikisi) vb.

12. Bir zorunluluk olmadıkça cümle rakamla başlamaz.

Pekiştirmeli Sözlerin Yazılışı**Sıfat veya zarf görevindeki pekiştirmeli sözler bitişik yazılır:**

apaçık, apak, büsbütün, çepeçevre, çırılçıplak, dümdüz, düpedüz, gömgök, güpegündüz, kapkara, kupkuru, masmavi, mosmor, paramparça, sapasağlam, sapsarı, sırsıklam, sırsıklam, sipsivri, yemyeşil vb.

Kısaltmaların Yazımı

Kısaltma; bir kelimenin, terimin veya özel adın, içerdiği harflerden biri veya birkaçı ile daha kısa olarak ifade edilmesi ve simgeleştirilmesidir. Kısaltmalarla ilgili kurallar şunlardır:

1. Kuruluş, ülke, kitap, dergi ve yön adlarının kısaltmaları her kelimenin ilk harfinin büyük olarak yazılmasıyla yapılır: TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), TDK (Türk Dil Kurumu), ABD (Amerika Birleşik Devletleri); KB (Kutadgu Bilig); TD (Türk Dili), TK (Türk Kültürü), TDED (Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi); B (batı), D (doğu), G (güney), K (kuzey); GB (güneybatı), GD (güneydoğu), KB (kuzeybatı), KD (kuzeydoğu) vb.

Ancak bazen kelimelerin, özellikle son kelimenin birkaç harfinin kısaltmaya alındığı da görülür. Bazen de aradaki kelimelerden hiç harf alınmadığı olur. Bu tür kısaltmalarda, kısaltmanın akılda kalabilmesi için yeni bir kelime oluşturma amacı güdülür: BOTAŞ (Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi), İLESAM (İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği), TÖMER (Türkçe Öğretim Merkezi) vb.

Gelenekleşmiş olan T.C. (Türkiye Cumhuriyeti) ve T. (Türkçe) kısaltmalarının dışında büyük harflerle yapılan kısaltmalarda nokta kullanılmaz.

2. Ölçü birimlerinin uluslararası kısaltmaları kullanılır:

m (metre), mm (milimetre), cm (santimetre), km (kilometre), g (gram), kg (kilogram), l (litre), hl (hektolitre), mg (miligram), m² (metrekare), cm² (santimetrekare) vb.

3. Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarıyla ölçülerin dışında kalan kelime veya kelime gruplarının kısaltılmasında, ilk harfle birlikte kelimeyi oluşturan temel harfler dikkate alınır. Kısaltılan kelime veya kelime grubu; özel ad, unvan veya rütbe ise ilk harf büyük; cins isim ise ilk harf küçük olur:

Alm. (Almanca), İng. (İngilizce), Kocatepe Mah. (Kocatepe Mahallesi), Güniz Sok. (Güniz Sokağı), Prof. (Profesör), Dr. (Doktor), Av. (Avukat), Alb. (Albay), Gen. (General); sf. (sıfat), haz. (hazırlayan), çev. (çeviren), ed. (edebiyat), fiz. (fizik), kim. (kimya) vb.

Küçük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde kelimenin okunuşu esas alınır:

cm'yi, kg'dan, mm'den, kr.un.

Büyük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde ise kısaltmanın son harfinin okunuşu esas alınır:

BDT'ye, TDK'den, THY'de, TRT'den, TL'nin vb.

Ancak kısaltması büyük harflerle yapıldığı hâlde bir kelime gibi okunan kısaltmalara getirilen eklerde kısaltmanın okunuşu esas alınır:

ASELSAN'da, BOTAŞ'ın, NATO'dan, UNESCO'ya vb.

DİKKAT: Numara sözünün kısaltması da kelime gibi okunduğundan getirilecek olan ek okunuşa göre getirilecektir:

No.lu, No.suz

Sonunda nokta bulunan kısaltmalarla üs işaretli kısaltmalara gelen ekler kesmeyle ayrılmaz. Bu tür kısaltmalarda ek noktadan ve üs işaretinden sonra, kelimenin veya üs işaretinin okunuşuna uygun olarak yazılır:

vb.leri, Alm.dan, İng.yi; cm³e (santimetreküpe), m²ye (metrekareye), 6⁴ten (altı üssü dörtten) vb.

Sert ünsüzle biten kısaltmalar, ek aldıkları zaman okunuşta sert ses yumuşatılmaz:

AGİK'in (AGİĞ'in değil), CMUK'un (CMUĞ'un değil), RTÜK'e (RTÜĞ'e değil), TÜBİTAK'ın (TÜBİTAĞ'ın değil) vb.

Ancak birlik kelimesiyle yapılan kısaltmalarda söyleyişte k'nin yumuşatılması normaldir:

ÇUKOBİRLİK'e (söylenişi ÇUKOBİRLİĞE), FİSKOBİRLİK'in (söylenişi FİSKOBİRLİĞİN) vb.

İkilemelerin Yazımı**İkilemeler ayrı yazılır:**

adım adım, ağır ağır, akın akın, allak bullak, aval aval (bakmak), çeşit çeşit, derin derin, gide gide, **m ile yapılmış ikilemeler de ayrı yazılır:** at mat, çocuk mocuk, dolap molap, kapı mapı, kitap mitap vb.

İsim durum ekleri ve iyelik ekiyle yapılan ikilemeler de ayrı yazılır: baş başa, diz dize, el ele, göz göze, iç içe, omuz omuza, yan yana; baştan başa, daldan dala, elden ele, günden güne, içten içe, yıldan yıla; başa baş, bire bir (ölçü), dişe diş, göze göz, teke tek; ardına, boşu boşuna, günün gününe, peşi peşine, ucu ucuna vb.

Satır Sonunda Hecelere Ayırma

Türkçede kelime içinde iki ünlü arasındaki ünsüz, kendinden sonraki ünlüyle hece kurar:

a-ra-ba, bi-çi-mi-ne, in-sa-nın, ka-ra-ca vb.

Kelime içinde yan yana gelen iki ünsüzden ilki kendinden önceki ünlüyle, ikincisi kendinden sonraki ünlüyle hece kurar:

al-dı, bir-lik, sev-mek vb.

Kelime içinde yan yana gelen üç ünsüz harften ilk ikisi kendinden önceki ünlüyle, üçüncüsü kendinden sonraki ünlüyle hece kurar:

alt-lık, Türk-çe, kork-mak vb.

Batı kökenli kelimeler, Türkçenin hece yapısına göre hecelere ayrılır:

band-rol, kont-rol, port-re, prog-ram, sant-ral, sürp-riz, tund-ra, volf-ram vb.

Türkçede satır sonunda kelimeler bölünebilir fakat heceler bölünemez. Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna kısa çizgi (-) konur.

İlk heceden sonraki heceler ünsüzle başlar. Bitişik yazılan kelimelerde de bu kurala uyulur:

ba-şöğ-ret-men, il-ko-kul, Ka-ra-os-ma-noğ-lu vb.

Ayırmada satır sonunda ve satır başında tek harf bırakılmaz:

a-	ara-	müdafa-	müda-
raba değil,	ba	a değil	faa

Kesme işareti satır sonuna geldiğinde yalnız kesme işareti kullanılır; ayrıca çizgi kullanılmaz.

Adana-	Adana'	2023-	2023'
nın değil	nın	te değil	te

Büyük Harflerin Kullanımı**A.Cümle büyük harfle başlar:**

Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir. (Atatürk)

Cümle içinde tırnak veya yay ayraç içine alınan cümleler büyük harfle başlar ve sonlarına uygun noktalama işareti (nokta, soru, ünlem vb.) konur:

Atatürk "Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!" diyor.

Anadolu kentlerini, köylerini (Köy sözünü de çekinerek yazıyorum.) gezek bile görmek için değil, kendimizi göstermek için geziyoruz. (Nurullah Ataç)

DİKKAT: İki çizgi arasındaki açıklama cümleleri büyük harfle başlamaz:

Yılın belirli günlerinde -genellikle mart, nisan başlarında- bu şehre gelmeyi seviyorum.

İki noktadan sonra gelen cümleler büyük harfle başlar:

Çalışmak asansör gibidir: Çıkacağın katı bilersen başka bir şey düşünmeye gerek kalmaz.

UYARI: İki noktadan sonra cümle ve özel ad niteliğinde olmayan örnekler sıralandığında bunlar büyük harfle başlamaz:

Oda bıraktığım gibiydi: dağılmış yatak, okula giderken çıkarılıp fırlatılmış eşofmanlar...

UYARI: Rakamla başlayan cümlelerde rakamdan sonra gelen kelime özel ad değilse büyük harfle başlamaz:

2022 yılında Türk Dil Kurumunun 90. yılını kutladık.

Örnek niteliğindeki kelimelerle başlayan cümlede de ilk harf büyük yazılır:

"Banka, bütçe, devlet, fındık, kanepeler, menekşe, şemsiye" gibi yüzlerce kelime, kökenleri yabancı olmakla birlikte artık dilimizin malı olmuştur.

B. Dizeler büyük harfle başlar:

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak. (Mehmet Akif Ersoy)

C. Özel adlar büyük harfle başlar:**1. Kişi adlarıyla soyadları büyük harfle başlar:**

Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Kâzım Karabekir, Ahmet Haşim, Sait Faik Abasıyanık, Yunus Emre, Karacaoğlu, Âşık Ömer, Wolfgang von Goethe, Vilhelm Thomsen vb.

Takma adlar da büyük harfle başlar: Muhibbi (Kanuni Sultan Süleyman), Server Bedi (Peyami Safa), İrfan Kudret (Cahit Sıtkı Tarancı), Mehmet Ali Sel (Orhan Veli Kanık) vb.

2. Kişi adlarından önce ve sonra gelen unvanlar, saygı sözleri, rütbe adları ve lakaplar büyük harfle başlar:

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Kaymakam Erol Bey, Dr. Alâaddin Yavaşca; Sayın Prof. Dr. Hasan Eren; Mustafa Efendi, Zeynep Hanım, Bay Ali Çiçekçi; Mareşal Fevzi Çakmak, Yüzbaşı Cengiz Topel; Mimar Sinan, Fatih Sultan Mehmet, Genç Osman, Deli Petro vb.

Akrabalık adı olup lakap veya unvan olarak kullanılan kelimeler büyük harfle başlar:

Baba Gündüz, Dayı Kemal, Hala Sultan, Nene Hatun; Gül Baba, Susuz Dede, Telli Baba vb.

UYARI: Akrabalık bildiren kelimeler küçük harfle başlar:

Güzin ablama gittim. Fatma teyzemin keki çok güzel.

3. Cümle içinde özel adın yerine kullanılan makam veya unvan sözleri büyük harfle başlar:

Uzak Doğu'dan gelen heyeti Vali dün kabul etti.

4. Saygı bildiren sözlerden sonra gelen ve makam, mevki, unvan bildiren kelimeler büyük harfle başlar:

Sayın Bakan, Sayın Başkan,

Mektuplarda ve resmî yazışmalarda hitaplar büyük harfle başlar:

Sevgili Kardeşim, Aziz Dostum,

5. Hayvanlara verilen özel adlar büyük harfle başlar:

Boncuk, Fındık, Minnoş, Pamuk vb.

6. Millet, boy, oymak adları büyük harfle başlar:

Türk milleti, Alman, Arap, İngiliz, Japon, Rus; Kazak, Kırgız, Oğuz, Özbek, Tatar; Hacımusalı, Karakeçili vb.

7. Dil ve lehçe adları büyük harfle başlar: Türkçe, Almanca, İngilizce, Rusça, Arapça; Oğuzca, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe, Tatarca vb.**8. Devlet adları büyük harfle başlar:**

Türkiye Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri, Suudi Arabistan, Azerbaycan, Kırım Özerk Cumhuriyeti vb.

9. Din ve mezhep adları ile bunların mensuplarını bildiren sözler büyük harfle başlar:

Müslümanlık, Müslüman; Hristiyanlık, Hristiyan; Musevilik, Musevi; Budizm, Budist; Hanefilik, Hanefi; Katoliklik, Katolik vb.

10. Din ve mitoloji ile ilgili özel adlar büyük harfle başlar:

Tanrı, Allah, İlah, Cebrail, Zeus, Osiris, Kibele vb.

UYARI: "Tanrı, Allah, İlah" sözleri özel ad olarak kullanılmadıklarında küçük harfle başlar:

Eski Yunan tanrıları. Mısır ilahları

11. Gezegen ve yıldız adları büyük harfle başlar:

Merkür, Neptün, Satürn; Halley vb.

DİKKAT: Dünya, güneş, ay kelimeleri gezegen anlamı dışında kullanıldıklarında küçük harfle başlar:

Artık dünya bana dar gelmeye başladı.

12. Düşünce, hayat tarzı, politika vb. anlamlar bildirdiğinde doğu ve batı sözlerinin ilk harfleri büyük yazılır:

Batı medeniyeti, Doğu mistisizmi vb.

DİKKAT: Bu sözler yön bildirdiğinde küçük yazılır:

Bursa'nın doğusu, Ankara'nın batısı vb.

13. Yer adları (kıta, bölge, il, ilçe, köy, semt vb.) büyük harfle başlar:

Afrika, Asya; Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu; İstanbul, Taşkent; Turgutlu, Ürgüp; Akçaköy, Çayırbağı; Bahçelievler, Kızılay, Sarıyer vb.

14. Yer adlarında ilk isimden sonra gelen ve deniz, nehir, göl, dağ, boğaz vb. tür bildiren ikinci isimler büyük harfle başlar:

Ağrı Dağı, Aral Gölü, Asya Yakası, Çanakkale Boğazı, Dicle Irmağı, Ege Denizi, Erciyes Dağı, Fırat Nehri, Süveyş Kanalı, Tuna Nehri, Van Gölü, Zigana Geçidi vb.

DİKKAT: Özel ada dâhil olmayıp tamlama kuran şehir, il, ilçe, belde, köy vb. sözler küçük harfle başlar:

İzmir ili, Bergama ilçesi, Göçbeyli beldesi, Alibeyli köyü vb.

15. Mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak adlarında geçen mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak kelimeleri büyük harfle başlar:

Fatih Mahallesi, Yunus Emre Mahallesi, Karaköy Meydanı, Zafer Meydanı, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Ziya Gökalp Bulvarı, Nene Hatun Caddesi, Sevgi Sokak, İnkılap Sokağı vb.

16. Saray, köşk, han, kale, köprü, kule, anıt vb. yapı adlarının bütün kelimeleri büyük harfle başlar:

Dolmabahçe Sarayı, İshakpaşa Sarayı, Çankaya Köşkü, Horozlu Han, Bergama Kalesi, Alanya Kalesi, Üçkemer Köprüsü, Mostar Köprüsü, Beyazıt Kulesi, Zafer Abidesi, Bilge Kağan Anıtı vb.

17. Yer bildiren özel isimlerde kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğunda, yer adının ilk harfi büyük yazılır:

Hisar'dan, Boğaz'dan, Köşk'e vb.

18. Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her kelimesi büyük harfle başlar:

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk Dil Kurumu, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Devlet Malzeme Ofisi, Millî Kütüphane, Çocuk Esirgeme Kurumu, Atatürk Orman Çiftliği, Çankaya Lisesi; Anadolu Kulübü, Mavi Köşe Bakkaliyesi; Türk Ocağı, Yeşilay Derneği, Muharip Gaziler Derneği, Emek İnşaat; Bakanlar Kurulu, Türk Dili Dergisi Yayın Danışma Kurulu, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı; Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü vb.

19. Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge adlarının her kelimesi büyük harfle başlar:

Medeni Kanun, Türk Bayrağı Tüzüğü, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği vb.

20. Kurum, kuruluş, kurul, merkez, bakanlık, üniversite, fakülte, bölüm, kanun, tüzük, yönetmelik ve makam sözleri asılları kastedildiğinde büyük harfle başlar:

Türk Dil Kurumu çalışmalarını titizlikle sürdürüyor. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Kurumun 21 Mayıs 2009 tarihinde Kars'ta düzenlediği toplantıda kullanıma açıldı.

2876 sayılı Kanun bu yıl yeniden gözden geçiriliyor.

21. Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykel, beste vb.) her kelimesi büyük harfle başlar:

Nutuk, Safahat, Kendi Gök Kubbemiz, Anadolu Notları, Sinekli Bakkal; Türk Dili, Türk Kültürü, Varlık; Resmî Gazete, Hürriyet, Milliyet, Türkiye, Yeni Asır; Kaplumbağa Terbiyecisi; Yorgun Herkül; Saraydan Kız Kaçırma, Onuncu Yıl Marşı vb.

DİKKAT: Özel ada dâhil olmayan gazete, dergi, tablo vb. sözler büyük harfle başlamaz:

Milliyet gazetesi, Türk Dili dergisi, Halı Dokuyan Kızlar tablosu vb.

UYARI: Kitap, makale, tiyatro eseri, kurum adı vb. özel adlarda yer alan kelimelerin ilk harfleri büyük yazıldığında ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de sözleriyle mı, mi, mu, mü soru eki küçük harfle yazılır:

Mai ve Siyah, Suç ve Ceza, Leyla ile Mecnun, Turfanda mı, Turfa mı?, Diyorlar ki, Dünyaya İkinci Geliş yahut Sır İçinde Esrar, Ya Devlet Başa ya Kuzgun Leşe, Ben de Yazdım, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu vb.

Özel adın tamamı büyük yazıldığında ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de sözleriyle mı, mi, mu, mü soru eki de büyük harfle yazılır:

DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ vb.

22. Ulusal, resmî ve dinî bayramlarla anma ve kutlama günlerinin adları büyük harfle başlar:

Cumhuriyet Bayramı, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı, Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, Nevruz Bayramı, Miraç Kandili; Anneler Günü, Öğretmenler Günü, Dünya Tiyatro Günü, 14 Mart Tıp Bayramı, Hıdırellez vb.

23. Kurultay, bilgi şöleni, çalıştay, açık oturum vb. toplantıların adlarında her kelimenin ilk harfi büyük yazılır:

VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Kitle İletişim Araçlarında Türkçenin Kullanımı Bilgi Şöleni, Karamanlı Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı vb.

24. Tarihi olay, çağ ve dönem adları büyük harfle başlar:

Kurtuluş Savaşı, Millî Mücadele, Cilalı Taş Devri, İlk Çağ, Lale Devri, Cahiliye Dönemi, Buzul Dönemi, Millî Edebiyat Dönemi, Servetifünun Dönemi'nin, Tanzimat Dönemi'nde vb.

25. Özel adlardan türetilen bütün kelimeler büyük harfle başlar:

Türklük, Türkleşmek, Türkçü, Türkçülük, Türkçe, Avrupalı, Avrupalılaşmak, Asyalılık, Darvinci, Konyalı, Bursalı vb.

UYARI: Özel ad kendi anlamı dışında yeni bir anlam kazanmışsa büyük harfle başlamaz:

acem (Türk müziğinde bir perde), hicaz (Türk müziğinde bir makam), nihavent (Türk müziğinde bir makam), amper (elektrik akımında şiddet birimi), jul (fizikte iş birimi), allahlık (saf, zararsız kimse), donkişotluk (gereği yokken kahramanlık göstermeye kalkışma) vb.

DİKKAT: Para birimleri büyük harfle başlamaz:

avro, dinar, dolar, lira, kuruş, lîret vb.

DİKKAT: Özel adlar yerine kullanılan “o” zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz.**DİKKAT: Müzikte kullanılan makam ve tür adları büyük harfle başlamaz:**

acemaşiran, acembuselik, bayati, hicazkâr, türkû, varsağı, bayatı vb.

26. Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik kelimelerde sadece özel adlar büyük harfle başlar:

Antep fıstığı, Brüksel lahanası, Frenk gömleği, Hindistan cevizi, İngiliz anahtarı, Japon gülü, Maraş dondurması, Van kedisi vb.

Ç. Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar:

29 Mayıs 1453 Salı günü, 29 Ekim 1923, 28 Aralık 1982’de göreve başladı. Lale Festivali 25 Haziran’da başlayacak.

Belirli bir tarihi belirtmeyen ay ve gün adları küçük harfle başlar:

Okullar genellikle eylülün ikinci haftasında öğretime başlar. Yürütme Kurulu toplantılarını perşembe günleri yaparız.

D. Tabela, levha ve levha niteliğindeki yazılarda geçen kelimeler büyük harfle başlar:

Giriş, Çıkış, Müdür, Vezne, Başkan, Doktor, Otobüs Durağı, Dolmuş Durağı, Şehirler Arası Telefon, 3. Kat, 4. Sınıf, 1. Blok vb.

E. Kitap, bildiri, makale vb.nde ana başlıktaki kelimelerin tamamı, alt başlıktaki kelimelerin ise yalnızca ilk harfleri büyük olarak yazılır.**F. Kitap, dergi vb.nde bulunan resim, çizelge, tablo vb.nin altında yer alan açıklayıcı yazılar büyük harfle başlar. Açıklayıcı yazı, cümle niteliğinde değilse sonuna nokta konmaz.**

Bitişik Yazılan Birleşik Kelimeler

Belirtisiz isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, isnat grupları, birleşik fiiller, ikilemeler, kısaltma grupları ve kalıplaşmış çekimli fiillerden oluşan ifadeler yeni bir kavramı karşıladıklarında birleşik kelime olurlar. Birleşik kelimeler belirli kurallar çerçevesinde bitişik veya ayrı olarak yazılır. Birleşik kelimeler aşağıdaki durumlarda bitişik yazılırlar:

1. Ses düşmesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

birbiri (< biri biri), kaynana (< kayın ana), kaynata (< kayın ata), nasıl (< ne asıl), niçin (< ne için), pazartesi (< pazar ertesi), sütlaç (< sütlü aş) vb.

2. Özgün biçimleri tek heceli bazı Arapça kökenli kelimeler etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak yardımcı fiilleriyle birleşirken ses düşmesine, ses değişmesine veya ses türemesine uğradıklarında bitişik yazılır:

emretmek, menolunmak, cemetmek, kaybolmak; darbetmek, dercetmek, hamdetmek; affetmek, hissetmek, reddetmek vb.

3. Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.**a. Bitki adları:**

aslanağzı, civanperçemi, keçiboynuzu, kuşburnu, turnagagası, açıkagız, akkuyruk (çay), alabaş, altınbaş (kavun), altıparmak (palamut), beşbıyık (muşmula), çobançantası, karnıkara (börülce), katırtırnağı, kuşyemi, şeytanarabası, yılanıyastığı, akşamsefası, camgüzeli, çadıruşağı, ayşekadın (fasulye), hafızali (üzüm), havvaanaeli, meryemanaeldiveni vb.

b. Hayvan adları:

danaburnu (böcek), akbaş (kuş), alabacak (at), bağrıncara (kuş), beşparmak (deniz hayvanı), çakırkanat (ördek), kababurun (balık), kamçıkuşruk (koyun), kışıkulak (at), karagöz (balık), karafatma (böcek), kızılkanat (balık), sarıkuşruk (balık), yeşilbaş (ördek), sazıyacı (balık), sırtıkara (balık), şeytaniğnesi, yalıçapkını (kuş), bozbakkal (kuş), bozyürük (yılan), karadul (örümcek) vb.

c. Hastalık adları:

itdirseği (arpacık), delibaş, karabaş, karabacak vb.

ç. Alet ve eşya adları:

balıkgözü (halka), deveboynu (boru), domuztırnağı (kanca), horozayağı (burgu), kargaburnu (alet), kedigözü (lamba), leylekgagası (alet), sıçankuyruğu (törpü), gagaburun (gemi), kancabaş (kayık), adayavrusu (tekne) vb.

d. Biçim, tarz, tür, motif vb. adlar:

ayıbacağı (yelken biçimi), balıksırtı (desen), civankaşı (nakış), eşeksırtı (çatı biçimi), kazkanadı (oyun), kırılancıkuyruğu (işaret), koçboynuzu (desen), köpekkuyruğu (yağlı güreş), sıçandışi (dikiş), balgümeci (dikiş), beşikörtüsü (çatı biçimi), turnageçidi (fırtına) vb.

e. Yiyecek adları:

hanımgöbeği (tatlı), kadınbudu (köfte), kedidili (bisküvi), dilberdudağı (tatlı), tavukgöğsü (tatlı), vezirparmağı (tatlı), bülbülyuvası (tatlı), kuşlokumu (kurabiye), alinazik (kebab) vb.

f. Oyun adları:

beştaş, dokuztaş, üçtaş vb.

g. Gök cisimlerinin adları:

Altıkardeş (yıldız kümesi), Arıkovanı (yıldız kümesi), Büyükkayı (yıldız kümesi), Demirkazık (yıldız), Küçükayı (yıldız kümesi), Kervankıran (yıldız), Samanyolu (yıldız kümesi), Yedikardeş (yıldız kümesi) vb.

ğ. Renk adları:

baklaçiçeği, balköpüğü, camgöbeği, devetüyü, fildişi, gülkurusu, kavuniçi, narçiçeği, ördekbaşı, ördekgagası, tavşanağzı, tavşankanı, turnagözü, vapurdumanı, vişneçürüğü, yavruağzı vb.

h. Oğlu, kızı sözleri:

çapanoğlu, eloğlu, hinoğlulu, elkızı vb.

4. -a, -e, -ı, -i, -u, -ü zarf-fiil ekleriyle bilmek, vermek, kalmak, durmak, gelmek ve yazmak fiilleriyle yapılan tasvirî fiiller bitişik yazılır: düşünebilmek, sevebilmek; alıvermek, gülüvermek; uyuyakalmak; gidedurmak, yazadurmak; çıkagelmek, süregelmek; düşeyazmak, öleyazmak vb.

5. Bir veya iki ögesi emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır:

albeni, ateşkes, çalçene, çalyaka, dönüba, gelberi, incitmebeni, sallabaş, sallasırt, unutmabeni; batçık, çekyat, geçgeç, kaçgöç, kapkaç, örtbas, seçal, tutkal, veryansın, yapboz, yazboz vb.

6. -an/-en, -r/-ar/-er/-ır/-ir, -maz/-mez ve -mış/-miş sıfat-fiil ekleriyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır:

alaybozan, cankurtaran, çöpçatan, dalgakıran, demirkapan, gökdelen, yelkesen; akımtoplar, altıpatlar, barışsever, basınçölçer, özezer, pürüzalır; baştanımaz, değerbilmez, etyemez, hacıyatmaz, kadirbilmez, karıncaezmez, kuşkonmaz, külyutmaz, tanırtanılmaz, varyemez; çokbilmiş, güngörmüş vb.

7. İkinci kelimesi -dı (-di / -du / -dü, -tı / -ti / -tu / -tü) kalıplaşmış belirli geçmiş zaman ekleriyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

albastı, çiğerdeldi, çıtkırıldım, dalbastı, firdöndü, gecekondu, gündöndü, hünkârbeğendi, imambayıldı, karyağdı, külbastı, mirasyedi, serdengeçti, şıpsavdı, zıpcıktı vb.

8. Her iki kelimesi de -dı (-di / -du / -dü, -tı / -ti / -tu / -tü) belirli geçmiş zaman veya -r / -ar / -er geniş zaman eklerini almış ve kalıplaşmış bulunan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

dedikodu, kaptıkaçtı, oldubitti, uçtuuçtu; biçerbağlar, biçerdöver, göçerkonar, kazaratar, konargöçer, okuryazar, uyurgezer, yanardöner, yüzergezer vb.

9. Somut olarak yer bildirmeyen alt, üst ve üzeri sözlerinin sona getirilmesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

ayakaltı, bilinçaltı, gözaltı (gözetim), şuuraltı; akşamüstü, ayaküstü, bayramüstü, gerçeküstü, ikindiüstü, olağanüstü, öğleüstü, öğleüzeri, suçüstü, yüzüstü; akşamüzeri, ayaküzeri vb.

10. İki veya daha çok kelimenin birleşmesinden oluşmuş kişi adları, soyadları ve lakaplar bitişik yazılır:

Alper, Birol, Gülnihal, Gülseren, Şenol, Varol; Abasıyanık, Adivar, Atatürk, Gökaltı, Güntekin, İnönü, Karaosmanoğlu, Tanpınar, Yurdakul; Boynueğri Mehmet Paşa, Tepedelenli Ali Paşa, Yirmisekiz Çelebi Mehmet, Yedisekiz Hasan Paşa vb.

11. İki veya daha çok kelimeden oluşmuş il, ilçe, semt vb. yer adları bitişik yazılır:

Çanakkale, Gümüşhane; Acıpayam, Pınarbaşı, Şebinkarahisar; Beşiktaş, Kabataş vb.

Şehir, köy, mahalle, dağ, tepe, deniz, göl, ırmak, su, çay vb. kelimelerle kurulmuş sıfat tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması kalıbındaki yer adları bitişik yazılır:

Akşehir, Eskişehir, Suşehri, Yenişehir; Atakent, Batıkent, Konutkent, Korukent; Çengelköy; Yenimahalle; Karadağ, Uludağ; Kocatepe, Tınaztepe; Akdeniz, Karadeniz, Kızıldeniz; Acıgöl; Kızılırmak, Yeşilırmak; İncesu, Karasu, Sarısu; Akçay vb.

12. Kişi adları ve unvanlarından oluşmuş mahalle, meydan, köy vb. yer ve kuruluş adlarında, unvan kelimesi sonda ise gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır:

Abidinpaşa, Bayrampaşa, Davutpaşa, Gazi Osmanpaşa (mahalle); Ertuğrulgazi (ilçe), Kemalpaşa (ilçe); Mustafabey (cadde), Necatibey (cadde) vb.

13. Ara yönleri belirten kelimeler bitişik yazılır:

güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu

14. Dilimizde her iki ögesi de asıl anlamını koruduğu hâlde yaygın bir biçimde gelenekleşmiş olarak bitişik yazılan kelimeler de vardır:**a. Baş sözüyle oluşturulan sıfat tamlamaları:**

başağırlık, başbakan, başbayan, başçavuş, başeser, başfiyat, başhekim, başhemşire, başkahraman, başkent, başkomutan, başköşe, başmüfettiş, başöğretmen, başparmak, başpehlivan, başrol, başsavcı, başyazar vb.

b. Bir topluluğun yöneticisi anlamındaki başı sözüyle oluşturulan belirtisiz isim tamlamaları:

aşçıbaşı, binbaşı, çarkçıbaşı, çeribaşı, elebaşı, mehterbaşı, onbaşı, ustabaşı, yüzbaşı vb.

c. Ağa, baba, bey, efendi, hanım, nine vb. sözlerle kurulan birleşik kelimeler:

ağababa, ağabey, beyefendi, efendibaba, hanımanne, hanımefendi, hacıağa, kadinnine, paşababa vb.

ç. Biraz, birçok, birçoğu, birkaç, birkaçı, birtakım, herhangi, hiçbir, hiçbirisi belirsizlik sıfat ve zamirleri de gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır.**15. Ev kelimesiyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:**

aşevi, bakımevi, basımevi, doğumevi, gözlemevi, huzurevi, kahveevi, konukevi, orduevi, öğretmenevi, polisevi, yayınevi vb.

16. Hane, name, zade kelimeleriyle oluşturulan birleşik kelimeler bitişik yazılır:

çayhane, dershane, kahvehane, yazıhane; beyanname, kanunname, seyahatname, siyasetname; amcazade, dayızade, teyzezade vb.

17. -zede ile oluşturulmuş birleşik kelimeler bitişik yazılır:

depremzede, afetzede, selzede, kazazede vb.

18. Farsça kurala göre oluşturulan sözler bitişik yazılır:

âlemşümül, cihanşümül; darüdünya, ehlibeyit, ehvenişer, erkânıharp, gayrimenkul, gayrimeşru, Kuvayımilliye, Misakımilli, suikast; cürmümeşhut, hamdüsenâ, hercümerç, hüsnükuruntu, hüsnüniyet vb.

19. Arapça kurala göre oluşturulan sözler bitişik yazılır:

aliyyülâlâ, ceffalkalem, darülaceze, darülfünun, daüssıla, fevkalade, fevkalbeşer, hıfzıssıhha, hüvelbaki, şeyhülislam, tahtelbahir, tahteşşuur; aleykümselam, Allahualeml, bismillâh, fenâfillâh, fisebilillâh, hafazanallah, inşallah, maşallah, velhasıl vb.

20. Müzikte kullanılan makam adları bitişik yazılır:

acembuselik, hisarbuselik, muhayyerkürdi vb.

UYARI: Bir sıfatla oluşturulan usul adlarında sıfat ayrı yazılır:

ağır aksak, yürük aksak, yürük semai vb.

21. Kanunda bitişik geçen veya bitişik olarak tescil ettirilmiş olan kuruluş adları bitişik yazılır:

İçişleri, Dışişleri, Genelkurmay, Yükseköğretim Kurulu, Açıköğretim Fakültesi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi vb.

22. Renk adlarıyla kurulan bitki, hayvan veya hastalık adları bitişik yazılır:

akağaç, alacamenekşe, karadut, sarıçiçek; alabalık, beyazsinek, bozayı; aksu, akbasma, mavihastalık, maviküf vb.

Ayrı Yazılan Birleşik Kelimeler**1. Etmek, edilmek, eylemek, olmak, olunmak yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiiller, ilk kelimesinde herhangi bir ses düşmesi veya türemesine uğramazsa ayrı yazılır:**

alt etmek, arz etmek, azat etmek, dans etmek, el etmek, göç etmek, ilan etmek, kabul etmek, kul etmek, kul olmak, not etmek, oyun etmek, söz etmek, terk etmek, var olmak, yok etmek, yok olmak vb.

2. Birleşme sırasında kelimelerinden hiçbirisi veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik kelimeler ayrı yazılır.**a. Hayvan türlerinden birinin adıyla kurulanlar:**

kedi balığı, kılıç balığı, köpek balığı, ton balığı, ardıc kuşu, arı kuşu, çalı kuşu, deve kuşu, muhabbet kuşu, ağustos böceği, ateş böceği, cırcır böceği, hamam böceği, at sineği, et sineği, meyve sineği, deniz yılanı, ok yılanı, su yılanı; Ankara keçisi, dağ keçisi, yaban keçisi; fındık faresi, tarla faresi; dağ sıçanı, tarla sıçanı; Beç tavuğu, dağ tavuğu; ada tavşanı, yaban tavşanı; kaya örümceği, şeytan örümceği; bal arısı, yaprak arısı; Pekin ördeği, deniz ördeği; Ankara kedisi, bozkır kedisi; Afrika domuzu, yer domuzu vb.

b. Bitki türlerinden birinin adıyla kurulanlar:

ayrık otu, beşparmak otu, çörek otu, ateş çiçeği, çuha çiçeği, küpe çiçeği, öd ağacı, pelesenk ağacı, tespih ağacı, meyan kökü; ek kök, saçak kök, yumru kök, Japon gülü; Antep fıstığı, çam fıstığı; Hint inciri, kavak inciri; armut kurusu, kayısı kurusu; şeker pancarı, yaban pancarı, kuru fasulye, kuru incir, kuru soğan, kuru üzüm vb.

DİKKAT: Çiçek dışında anlamlar taşıyan baklaçiçeği (renk), narçiçeği (renk), suçiçeği (hastalık); ot dışında anlamlar taşıyan ağızotu (barut), sıçanotu (arsenik); ses düşmesine uğramış olan çöreo ve yazımı gelenekleşmiş olan semizotu, dereotu bitişik yazılır.

c. Nesne, eşya ve alet adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler:

kireç taşı, lüle taşı, Oltu taşı, arap sabunu, el sabunu; Frenk gömleği, İngiliz anahtarı, İngiliz sicimi; alt geçit, tüp geçit, üst geçit; çekme demir, çekme kat, dolma kalem, dönme dolap, kesme kaya, toplu iğne, vurmali çalgılar, vurmali sazlar, afyon ruhu, katran ruhu, lokman ruhu, nane ruhu, tuz ruhu vb.

ç. Yol ve ulaşım ile ilgili birleşik kelimeler:

Arnavut kaldırımı; çevre yolu, deniz yolu, hava yolu, kara yolu, keçi yolu; köprü yolu vb.

d. Durum, olgu ve olay bildiren sözlerden biriyle kurulan birleşik kelimeler:

açık oturum, açık öğretim, ana dili, Ay tutulması, baş ağrısı (hastalık), baş belası, baş dönmesi, çıkış yolu, çözüm yolu, dil birliği, din birliği, güç birliği, iş birliği, iş bölümü, madde başı, ses uyumu, yer çekimi vb.

e. Bilim ve bilgi sözleriyle kurulan birleşik kelimeler:

anlam bilimi, dil bilimi, edebiyat bilimi, gök bilimi, halk bilimi, ruh bilimi, toplum bilimi, toprak bilimi, yer bilimi; dil bilgisi, halk bilgisi, ses bilgisi, şekil bilgisi vb.

f. Yuvar ve küre sözleriyle kurulan birleşik kelimeler:

göz yuvarı, hava yuvarı, ısı yuvarı, ışık yuvarı, renk yuvarı, yer yuvarı; hava küre, ışık küre, su küre, taş küre, yarı küre, yarım küre vb.

g. Yiyecek, içecek adlarından biriyle kurulan birleşik kelimeler:

bohça böreği, talaş böreği; maden suyu; tulum peyniri, beyaz peynir; Adana kebabı, tas kebabı; İnegöl köftesi, İzmir köftesi; ezogelin çorbası, yoğurt çorbası; irmik helvası, koz helva; acı badem kurabiyesi; Kemalpaşa tatlısı, yoğurt tatlısı; badem şekeri, kestane şekeri; burgu makarna, yüksük makarna; kakaolu kek, üzümlü kek; çiğ köfte, içli köfte; dolma biber, sivri biber; esmer şeker, kesme şeker; süzme yoğurt; yarma şeftali; kuru yemiş vb.

ğ. Gök cisimleri:

Çoban Yıldızı, Kervan Yıldızı, Kutup Yıldızı, kuyruklu yıldız; gök taşı, hava taşı, meteor taşı vb.

h. Organ veya organ yerine geçen sözlerden biriyle kurulan birleşik kelimeler:

patlak göz, süzgün göz; aşık kemiği, elmacık kemiği; serçe parmak, şahadet parmağı, yüzük parmağı; azı dişi, köpek dişi, süt dişi; kuyruk sokumu, safra kesesi; çatma kaş, takma diş, takma kirpik, takma kol; ekşi surat, kepçe surat; gaga burun (kimse), karga burun, kepçe kulak vb.

ı. Benzetme yoluyla insanın bir niteliğini anlatmak üzere bitki, hayvan ve nesne adlarıyla kurulan birleşik kelimeler:

çetin ceviz, çöpsüz üzüm; eski kurt, sarı çıyan, sağmal inek; eski toprak, eski tüfek, kara maşa, sapsız balta, çakır pençe, demir yumruk, kuru kemik vb.

i. Zamanla ilgili birleşik kelimeler:

bağ bozumu, gece yarısı, gün ortası, hafta başı, hafta sonu vb.

3. -r / -ar / -er, -maz / -mez ve -an / -en sıfat-fiil ekleriyle kurulan sıfat tamlaması yapısındaki birleşik kelimeler ayrı yazılır:

bakar kör, çalar saat, çıkar yol, döner sermaye, güler yüz, koşar adım, yazar kasa, yeter sayı; çıkmaz sokak, geçmez akçe, görünmez kaza, ölmez çiçek, tükenmez kalem; akan yıldız, doyuran buhar, uçan daire vb.

4. Renk sözü veya renklerden birinin adıyla kurulmuş isim tamlaması yapısındaki renk adları ayrı yazılır:

bal rengi, duman rengi, gümüş rengi, portakal rengi, saman rengi; ateş kırmızısı, boncuk mavisi, çivit mavisi, gece mavisi, limon sarısı, safra yeşili, süt kırığı vb.

5. Rengin tonunu belirtmek üzere renkten önce kullanılan sıfatlar ayrı yazılır:

açık mavi, açık yeşil, kara sarı, kirli sarı, koyu mavi, koyu yeşil vb.

6. Yer adlarında kullanılan batı, doğu, güney, kuzey, güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu, aşağı, yukarı, orta, iç, yakın, uzak kelimeleri ayrı yazılır:

Batı Trakya, Doğu Anadolu, Güney Kutbu, Kuzey Amerika, Güneydoğu Anadolu, Aşağı Ayrancı, Yukarı Ayrancı, Orta Anadolu, Orta Asya, Orta Doğu, İç Asya, İç Anadolu, Yakın Doğu, Uzak Doğu vb.

7. Kişi adlarından oluşmuş mahalle, bulvar, cadde, sokak, ilçe, köy vb. yer ve kuruluş adlarında, sondaki unvanlar hariç şahıs adları ayrı yazılır:

Yunus Emre Mahallesi; Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Ziya Gökalp Bulvarı; Nene Hatun Caddesi; Fevzi Çakmak Sokağı, Cemal Nadir Sokağı; Koca Mustafapaşa; Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Sütçü İmam Üniversitesi vb.

8. Dış, iç, sıra sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:

ahlak dışı, çağ dışı, din dışı, kanun dışı, olağan dışı, yasa dışı; ceviz içi, hafta içi, yurt içi; aklı sıra, ardı sıra, peşi sıra, yanı sıra vb.

9. Somut olarak yer belirten alt ve üst sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:

deri altı, su altı, toprak altı, yer altı (yüzey); böbrek üstü bezi, tepe üstü (en yüksek nokta) vb.

10. Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, büyük, küçük, sağ, sol, peşin, bir, iki, tek, çok, çift sözlerinin başa getirilmesiyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:

alt kurul, alt yazı; üst kat, üst küme; ana bilim dalı, ana dili; ön söz, ön yargı; art damak, art niyet; arka plan, arka teker; yan cümle, yan etki; karşı görüş, karşı oy; iç savaş, iç tüzük; dış borç, dış hat; orta kulak, orta oyunu; büyük dalga, büyük defter; küçük harf, küçük parmak; sağ açık, sağ bek; sol açık, sol bek; peşin fikir, peşin hüküm; bir gözeli, bir hücreli; iki anlamlı, iki eşeyli; tek eşli, tek hücreli; çok düzlemli, çok hücreli; çift ayaklılar, çift kanatlılar.

Ses Olayları ve Yazımı Karıştırılan Sözcükler

Ses olayları 5. Sınıf müfredatında ayrıntılı bir şekilde işleniyor. Ses olaylarının görüldüğü sözcüklerde ses olaylarına uymamak da yazım yanlışlarına neden olmaktadır. Bu yüzden ses olaylarına da hatırlatma anlamında değinmek istedik. Ses olayları dışında hatalı şekilleri yanlış, yanlış, klavuz, orjinal, espi, fülüt, traş, gibi kelimelerin de doğru yazımlarının **yalnız, yanlış, klavuz, orjinal, espi, flüt, tıraş** olduğunu bilmemiz gerekir.

Ünlü Daralması

Türkçede a, e ünlüleri ile biten fiillerin şimdiki zaman çekiminde, söyleyişte de yazımda da a ünlüsü ı, u; e ünlüsü i, ü olur:

başlıyor (<başla-yor), oynuyor (<oyna-yor), doymuyor (<doyma-yor), izliyor (<izle-yor), diyor (<de-yor),

Birden çok heceli ve a, e ünlüleri ile biten fiiller, ünlüyle başlayan ek aldıklarında bu fiillerdeki a, e ünlülerinde söyleyişte yaygın bir daralma (ı ve i'ye dönme) eğilimi görülür. Ancak söyleyişteki ı, i ünlüleri yazıya geçirilmez:

başlayan, yaşayacak, atlayarak, saklayalı, atmayalım; gelmeyen, izlemeyecek, gitmeyerek, gizleyeli, besleyelim.

Buna karşılık tek heceli olan demek ve yemek fiillerinde, söyleyişteki i ünlüsü yazıya da geçirilir:

diyen, diyerek, diyecek, diyelim, diye; yiyen, yiyerek, yiyecek, yiyelim, yiye, yiyince, yiyip vb.

Ancak deyince, deyip sözlerindeki e yazılıştan korunur.

Ünlü Düşmesi

1. İki heceli bazı kelimeler ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında ikinci hecelerindeki dar ünlüler düşer:

ağız / ağzı, alın / alını, bağır / bağırim, beniz / benzi, beyin / beynimiz, boyun / boynu, böğür / böğrüm, burun / burnu, geniz / genzi, göğüs / göğsün, gönül / gönlünüz, karın / karnı, oğul / oğlu; çevir- / çevril-, devir- / devril- vb.

2. Ünlüyle başlayan ek aldıklarında vurgusuz orta hecesindeki dar ünlüsü düşen kelimelerle oluşturulan ikilemelerde ikinci kelimenin dar ünlüsü düşmez:

ağız ağıza, burun buruna, koyun koyuna (yatmak), omuz omuza, devirden devire, nesilden nesile, oğuldan oğula, şehirden şehire vb.

3. İçeri, dışarı, ileri, şura, bura, ora, yukarı, aşağı gibi sözler ek aldıklarında sonlarında bulunan ünlüler düşmez:

içerde değil içeride, dışardan değil dışarıdan, ilerde değil ileride, şurda değil şurada, burda değil burada, orda değil orada, yukarda değil yukarıda, aşağıda değil aşağıda vb.

Ünsüz Türemesi

Arapçadan dilimize giren ve özgün biçimlerinde sonunda ikiz ünsüz bulunan kelimeler Türkçede tek ünsüzle kullanılır. Bu kelimeler ünlüyle başlayan ek veya yardımcı fiille kullanıldıklarında sondaki ünsüz ikizleşir:

hak (hakkı), his (hissi), ret (reddi), şer (şerri), tıp (tıbbı), zam (zammı), zan (zannı); af (affetmek), his (hissetmek)

Ünsüz Uyumu

Dilimizde sert ünsüzle biten kelimeler sert ünsüzle başlayan ekler alır:

aç-tı, aş-çı, bak-tım, bas-kı, çiçek-ten, düş-kün, geç-tim, ipek-çi, seç-kin, seç-ti, süt-çü vb.

Yumuşak ünsüzle biten kelimeler ise yumuşak ünsüzle başlayan ekler alır:

al-dı, an-dı, bil-gi, del-gi, göz-cü, ver-di, yol-da vb.

Kökeni Türkçe olan kelimelerin sonunda b, c, d, g ünsüzleri bulunmaz. Ancak anlam farkını belirtmek üzere ad, od, sac gibi birkaç kelimenin yazılışında bu kurala uyulmaz:

ad (isim), at (binek hayvanı); od (ateş), ot (bitki); sac (yassı demir), saç (kıl).

Çok heceli kelimeler ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında sonlarında bulunan p, ç, t, k ünsüzleri yumuşayarak b, c, d, ğ'ye dönüşür:

kelep / kelebi; ağaç / ağacı, kazanç / kazancı; geçit / geçidi, kanat / kanadı; başak / başağı, bıçak / bıçağı vb.

Ancak birden fazla heceli olduğu hâlde sonlarındaki ünsüzleri yumuşamayan kelimeler de vardır:

anıt / anıtı, bulut / bulutu, kanıt / kanıtı, ölçüt / ölçütü vb.

UYARI: Bazı alıntı kelimelerde yumuşama olmaz:

ahlak / ahlakın, cumhuriyet / cumhuriyete, evrak / evrakı, hukuk / hukuku, ittifak / ittifaka, sepet / sepeti, tank / tankı vb.

Tek heceli kelimelerin sonunda bulunan p, ç, t, k ünsüzleri ise iki ünlü arasında korunur:

ak / akı, at / atı, bük / bükü, ek / eki, et / eti, göç / göçü, ip / ipi, kaç / kaçını, kök / kökü, ok / oku, ot / otu, saç / saçı, sap / sapı, suç / suçu, süt / sütü vb.

Buna karşılık tek heceli olduğu hâlde sonlarındaki ünsüzleri yumuşayan kelimeler de vardır:

but / budu, dip / dibi, gök / göğü, kap / kabı, kurt / kurdu, uç / ucu, yurt / yurdu vb.

Nokta:

- Cümlelerin sonuna konur.

ÖRNEK: Zaman geçtikçe heyecanı daha da artıyordu.

- Bazı kısaltmaların sonuna konur.

ÖRNEK: Av. Ceylan Yılmaz, bu davanın mutlaka kazanılacağını söyledi.

- Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur.

ÖRNEK: IV. Murat çok sert bir padişahı.

- Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur.

ÖRNEK: Bu sene 5, 6 ve 7. sınıflara ikişer sınav yapılacak.

- Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur.

ÖRNEK: Cümlelerin öğeleri ikiye ayrılır:

1. Temel öğeler
2. Yardımcı öğeler

- Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

ÖRNEK: Ben 15.12.1981 tarihinde doğmuşum.

- Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

ÖRNEK: En sevdiğim dizi her çarşamba saat 20.45'te başlar.

Virgül:

- Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.

ÖRNEK: Rengârenk çiçekler, binbir güzellikte kuşlar, şırl şırl akan dereler ile köyümüz pek güzeldir.

- Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.

ÖRNEK: Yere düşen kalemi aldı, sıranın üzerine koydu, yazmaya devam etti.

- Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için konur.

ÖRNEK: Zeynep, uzun zaman sonra ilk defa kendisine bu kadar güvenip her şeyi yapabileceğine inanıyordu.

- Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur.

ÖRNEK: Çantasından, çanta değil sanki koca bir çuval, piknik için getirdiği yiyecekleri çıkardı.

- Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur.

ÖRNEK: Çalış, çalış, çalış... Sıkıldım vallahi!

- Tırnak içinde olmayan alıntı cümlelerinden sonra konur.

ÖRNEK: Ben yedi yaşımda çalışmaya başladım, dedi babam.

- Konuşma çizgisinden sonraki alıntı cümlesinin bitimine konur.

ÖRNEK: – Buradan gidersek daha çabuk varırız, dedi Ali.

- Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur.

ÖRNEK: Birden durdu ve arkadaşına,

– Bugün okula gitmeyeceğim, dedi.

- Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren sözcüklerden sonra konur.

ÖRNEK: Evet, dediklerine ben de katılıyorum.

- Anlam karışıklığını önlemek için kullanılır.

ÖRNEK: Hasta, çocuğun yüzene minnetle baktı.

- Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur.

ÖRNEK: Arkadaşlar, biliyorsunuz ki yarın 23 Nisan şenlikleri var.

- Sayıların yazılışında kesirleri ayırmak için kullanılır.

ÖRNEK: Boyunu sorduğumda 1,80 m olduğunu söylemişti.

- Metin içinde art arda gelen zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra konur.

ÖRNEK: Sizinle gelerek, hayatımı riske atıp elime ne geçecek?

- Özne olarak kullanıldıklarında bu, şu, o zamirlerinden sonra konur.

ÖRNEK: Bu, herkesin kolay kolay kabul edebileceği bir şey değil.

- Kitap, dergi vb.nin künyelerinde yazar, eser, basımevi vb. maddelerden sonra konur.

ÖRNEK: TANPINAR, Ahmet Hamdi, Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Dergah Yayınları, İstanbul, 2013.

ÖĞRETEN NOT: Virgül şu durumlarda kullanılmaz:

- Metin içinde zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra virgül konmaz.

ÖRNEK: Onunla tanışınca, ne kadar iyi biri olduğunu göreceksin.

- Bağlaçlardan önce ve sonra virgül konmaz.

ÖRNEK: Hem bana gel diyorsun, hem yüzüme bakmıyorsun.

- Metin içinde -ınca / -ince anlamıyla zarf-fiil görevinde kullanılan mı / mi ekinden sonra virgül konmaz.

ÖRNEK: Biraz daha yürüdük mü, köye varacağız.

- Şart ekinden sonra virgül konmaz.

ÖRNEK: Sınavı kazanmak istiyorsan, çok çalışmalısın.

- İkilemelerin arasına virgül konmaz.

ÖRNEK: Otobüsümüz karla kaplı yollarda yavaş, yavaş ilerliyordu.

Noktalı Virgül:

- Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur.

ÖRNEK: Basketbol takımına Ayşe, Sevim, Saim; voleybol takımına Sema, Tuğrul, Ercan seçildi.

- Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.

ÖRNEK: Kör ölür, badem gözlü olur; kel ölür, sıрма saçlı olur.

- İki kiden fazla eş değeri ögeleri arasında virgül bulunan cümlelerde öznenin sonra noktalı virgül konabilir.

ÖRNEK: Buz dolabı; çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, elektrik süpürgesi kadar elektrik tüketmez.

İki Nokta:

- Kendisiyle ilgili örnek verilecek cümlelerin sonuna konur.

ÖRNEK: Sınıftaki bazı öğrenciler Türkçe dersinde çok başarılıydı: Ayşe, Sinan, Murat.

- Kendisiyle ilgili açıklama yapılacak cümlelerin sonuna konur.

ÖRNEK: Hayatta tek bir şeye değer veririm: Başarı.

- Karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişiyi belirten sözlerden sonra konur.

ÖRNEK: Romeo: Ne kadar mutluyum, inanamıyorum yanımda olduğuna!

Juliet: Sus Romeo, gökyüzüne bak. Ne kadar güzel değil mi?

- Edebi eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur.

ÖRNEK: Aslı, bunun üzerine arkadaşına şöyle dedi:

– Ne olursa olsun ben hep senin yanıdayım.

- Genel ağ adreslerinde kullanılır.

ÖRNEK: Kaynaklarımıza <http://nartest.com.tr/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Üç Nokta:

- Anlatım olarak tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur.

ÖRNEK: Her şeyimiz var da...

- Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten dolayı açık yazılmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur.

ÖRNEK: Bu sene de B... 'ya gitmeye karar verdik.

- Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur.

ÖRNEK: ... Esmâ Hanım, bu sefer daha uzun süre Almanya'da kalmıştı. Oysa bu durum çocuklarını üzüyordu...

- Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur.

ÖRNEK: Bu sana son hediyem olsun... Artık buralardan gidiyorum.

- Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur.

ÖRNEK: – Kayınço... Kayınço, ses ver!

- Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır.

ÖRNEK: – Adınız nedir?

– Buket.

– Nereden geldiniz?

– ...

Soru İşareti:

- Soru eki veya sözü içeren cümle veya sözlerin sonuna konur.

ÖRNEK: Buraya daha önce gelmiş miydiniz?

- Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur.

ÖRNEK: Adınızı söylediniz. Peki, soyadınız?

- Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır.

ÖRNEK: Yunus Emre (1240 ?-1320), (Doğum yeri: ?)

Ünlem İşareti:

- Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümle veya ifadelerin sonuna konur.

ÖRNEK: Yaşasın, annem sizinle gelmeme izin verdi!

- Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur.

ÖRNEK: Gençler! Bu ülke sizin ideallerinizle yükselecektir.

- Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden sonra yay ayrıç içinde ünlem işareti kullanılır.

ÖRNEK: Tek seferde yüz şınav (!) çekebilirmiş.

Kısa Çizgi:

- Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur.

ÖRNEK: Bu sefer de başarı-

lı olamazsan ne yapacağız?

- Cümle içinde ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için ara sözlerin veya ara cümlelerin başına ve sonuna konur.

ÖRNEK: Haziran ayı -en kurak mevsimdir- daha sıcak geçecekmiş.

- Kelimelerin kökleri, gövdeleri ve eklerini birbirinden ayırmak için kullanılır.

ÖRNEK: "Sevgisizlik" sözcüğü "sev-gi-siz-lik" şeklinde kök ve eklerine ayrılır.

- Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır.

ÖRNEK: "Sızdırmak" sözcüğünün kökü "sız-" dır.

- İsim yapma eklerinin başına, fiil yapma eklerinin başına ve sonuna konur.

ÖRNEK: Türkçede "-daş" isimden isim, "-tır-" fiilden fiil yapım ekidir.

- Heceleri göstermek için kullanılır.

ÖRNEK: "Anne" sözcüğü "an-ne" şeklinde hecelerine ayrılır.

- Arasında, ve, ile, ila, ...-den ...-e anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında kullanılır.

ÖRNEK: İngiltere-Fransa maçı 11-13 saatleri arasında oynandı.

ÖĞRETEN NOT: Cümle içinde sayı adlarının yinelenmesinde araya kısa çizgi konmaz.

ÖRNEK: Bugün seni üç-beş kişi sordu. (Üç ile beş arasına kısa çizgi konulmamalıdır.)

Uzun Çizgi (Konuşma Çizgisi):

- Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır.

ÖRNEK: — Çaya şeker attın mı?

— Şekere ne gerek var, sen varsın ya...

ÖĞRETEN NOT: Konuşmalar tırnak içinde verildiğinde uzun çizgi kullanılmaz.

ÖRNEK: Arabamız tutarken Erciyes'in yolunu:

"Hancı dedim, bildin mi Maraşlı Şeyhoğlu'nu?"

Tırnak İşareti:

- Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır.

ÖRNEK: Mehmet Akif "Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak!" diyerek milletine sesleniyor.

- Özel olarak vurgulanmak istenen sözler tırnak içine alınır.

ÖRNEK: Son zamanlarda "moda" diye bir şeyi milletin başına dert ettiler.

- Cümle içerisinde eserlerin ve yazıların adları ile bölüm başlıkları tırnak içine alınır.

ÖRNEK: Yazarın en bilindik romanı olan "Huzur" her üniversite öğrencisinin okuması gereken bir eserdir.

- Tırnak içindeki alıntının sonunda bulunan işaret (nokta, soru işareti, ünlem işareti vb.) tırnak içinde kalır.

ÖRNEK: Annem "Çabuk buraya gel!" deyince kalbim yerinden çıkacaktı.

- Tırnak içine alınan sözlerden sonra gelen ekleri ayırmak için kesme işareti kullanılmaz.

ÖRNEK: Şairin "Otuz Beş Yaş" ını okumayan yoktur sanırım.

Kesme İşareti:

- Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır.

ÖRNEK: Fatih Sultan Mehmet'in 21 yaşında İstanbul'u fethetmesi çok büyük bir olaydır.

- Kişi adlarından sonra gelen saygı ve unvan sözlerine getirilen ekleri ayırmak için konur.

ÖRNEK: Annem, komşumuz Ayşe Hanım'dan bir tabak şeker istedi.

- Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur.

ÖRNEK: Noktalama işaretleriyle ilgili pek çok bilgiye TDK'nin internet sitesinden de ulaşabilirsiniz.

- Sayılara getirilen ekleri ayırmak için konur.

ÖRNEK: İlk ders saat 9.00'da başlıyor.

- Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adlarına gelen ekleri ayırmak için konur.

ÖRNEK: Evrakları 15 Aralık'a kadar teslim etmeniz gerekiyor.

- Seslerin ölçü ve söyleyiş gereği düştüğünü göstermek için kullanılır.

ÖRNEK: Güzelliğin on par'etmez / Bu bendeki aşk olmasa

- Bir ek veya harften sonra gelen ekleri ayırmak için konur.

ÖRNEK: Dilimizde -cık'la türetilen pek çok sözcük bulunur.

- Özel adlar için yay ayraç içinde bir açıklama yapıldığında kesme işareti yay ayraçtan önce kullanılır.

ÖRNEK: Necip Fazıl'ın (Kısakürek) pek çok şiiri ezbere bilinir.

ÖĞRETEN NOT: Kesme işareti şu durumlarda kullanılmaz:

- Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz.

ÖRNEK: Ayşe'ler, İstanbul'lu, Türkçe'den

- Kurum, kuruluş, kurul, birleşim, oturma ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz.

ÖRNEK: Osman Nuri Ersezgin Ortaokulu'na bu sene 250 öğrenci kaydedildi.

- Sonunda 3. teklik kişi iyelik eki olan özel ada, bu ek dışında başka bir iyelik eki getirildiğinde kesme işareti konmaz.

ÖRNEK: Bakırçay Ova'mızın güzelliği dillere destandır.

- Kişi zamiri "o" cümle içinde büyük harfle yazılmaz ve kendisinden sonra gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz.

ÖRNEK: Adana'da O'ndan daha güzel Adana kebabı yoktu.

Yay Ayraç:

- Cümledeki anlamı tamamlayan ve cümlemin dışında kalan ek bilgiler için kullanılır.

ÖRNEK: Halide Edip'in (1884-1964) bu konuşması halka umut aşıladı.

- Özel veya cins isme ait ek, ayraçtan önce yazılır.

ÖRNEK: İmek fiilinin (ek fiil) geniş zamanı şahıs ekleriyle çekilir.

- Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır.

ÖRNEK: Yunus – (Hızla pencereyi açarak) Uyan bakalım Kemal Bey!

- Alıntıların aktarıldığı eseri, yazarı veya künye bilgilerini göstermek için kullanılır.

ÖRNEK: Yorgun argın yokuşun başına çıktı. Etrafta ne bir ses ne bir nefes... (Dar Sokaklar)

- Bir yazının maddelerini gösteren sayı ve harflerden sonra kapama ayraç konur.

ÖRNEK: Öznesine göre fiil çatılarını ikiye ayırarak inceleyeceğiz:

- A) Etken Fiiller
- B) Edilgen Fiiller

Köşeli Ayraç:

- Ayraç içinde ayraç kullanılması gereken durumlarda yay ayraçtan önce köşeli ayraç kullanılır.

ÖRNEK: Halikarnas Balıkçısı [Cevat Şakir Kabaağaçlı (1886-1973)] en güzel eserlerini Bodrum'da yazmıştır.

Eğik Çizgi:

- Dizeler yan yana yazıldığında aralarına konur.

ÖRNEK: Ne güzeldir bu mevsimde Ankara / Gurbetteyim açtı gönlümde bir yara

- Adres yazarken apartman numarası ile daire numarası arasına ve semt ile şehir arasına konur.

ÖRNEK: Altay Sokağı No.: 21/6 Kurtuluş / ANKARA

- Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

ÖRNEK: Annemin deyişine göre ağabeyim 15/12/1981 tarihinde dünyaya gelmiş.

- Dil bilgisinde eklerin farklı biçimlerini göstermek için kullanılır.

ÖRNEK: Çekim eklerinden olan -ler / -lar özel isimlere getirildiğinde kesme işaretiyle ayrılmaz.

- Genel ağ adreslerinde kullanılır.

ÖRNEK: Sınav sonuçlarına <https://www.altinkarne.com> internet adresinden bakabilirsiniz.